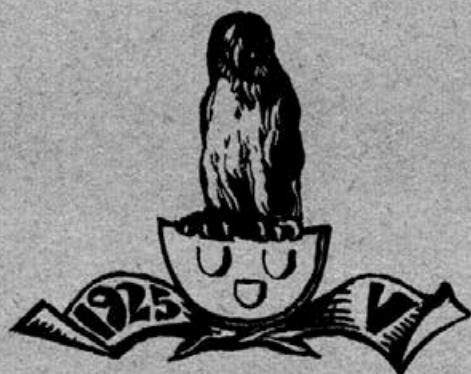

ZBORNİK

za umetnostno zgodovino / izdaja
Umetnostno-zgodovinsko
društvo v Ljubljani

Vsebina 3. zvezka / Viktor Steska, Ljubljanski baročni kiparji (Konec) / Milko Kos, Srednjeveški rokopisi državne licejske knjižnice v Ljubljani (Nadaljevanje) / Izidor Cankar, Razstava moderne dekorativne umetnosti v Parizu / Varstvo spomenikov / Bibliografija / Književnost / Razstave / Razno / Dr. Francè Stelè, Umetnostni spomeniki Slovenije (dekanija Kamnik)

„Zbornik za umetnostno zgodovino“ izhaja štirikrat na leto / Urednika dr. Izidor Cankar in dr. Francè Mesesnel / Naročnina za V. letnik (skupaj s članarino Umetnostno - zgodovinskega društva) 60 Din, za inozemstvo 70 Din / Letnik I. 35 Din / Letnik II. 50 Din / Letnik III. 50 Din / Letnik IV. 70 Din / Upravništvo in uredništvo: Ljubljana, univerza.

Sommaire de N° 3 / Sculpteurs baroques de Ljubljana par M. Viktor Steska / Les manuscrits du moyen âge dans la bibliothèque licéale, a Ljubljana par M. Milko Kos / L' exposition des arts décoratifs modernes à Paris par M. Izidor Cankar / Sauvegarde des monuments historiques / Bibliographie / Littérature / Expositions / Divers / Francè Stelè, Les monuments artistiques en Slovénie (Kamnik).

„Archives d'histoire de l' Art“ paraissent quatre fois par an / Redacteurs M. M. Izidor Cankar et Francè Mesesnel / Abonnement pour la 5e année (y compris la cotisation pour la Société d'histoire de l'Art) 60 dinars, étranger 70 dinars / Année I 35 dinars / Année II 50 dinars / Année III 50 dinars / Année IV 70 dinars / Redaction et Administration: Ljubljana, Université.

Z B O R N I K

ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO

LETNIK V.

1925

ŠTEV. 5.

Ljubljanski baročni kiparji.

Viktor Steska / Ljubljana.

Francesco Robba je bil rojen na Beneškem (Venetus) ok. l. 1698.,³⁷ kot izvežban kipar je bržkone l. 1721. prišel k Luki Misleju v Ljubljano. Z Mislejevo hčerko Terezijo se je 16. febr. 1722 poročil ter je delal pri tastu do njegove smrti l. 1727.; potem je prevzel tastovo hišo, delavnico, naročila in dogovore.

Ko je bil še pri Misleju, je izvrševal večinoma ves figuralni okras za vsa naročila, ki so Misleju dōhajala. Bržkone je l. 1722. napravil figuralno skupino na spomeniku sv. Trojice pred diskalceatskim samostanom na Dunajski cesti. Prav tako je izklesal ves figuralni okras za oltar sv. Angela varuha (1723) in sv. Ane (1724), l. 1730. za oltar sv. Janeza Nepomučana pri Sv. Jakobu v Ljubljani. Samo kipa sv. Florijana in sv. Roka so postavili na oltar šele l. 1764., ker prej niso imeli denarja v ta namen. Ta dva kipa je bržkone po prejšnjih Robbovih osnutkih napravil njegov učenec in naslednik Franc Rottman. L. 1727. je dobil naročilo za spomenik sv. Janeza Nepomučana za kapelico ob savskem mostu na črnuški strani. Kip sv. Janeza Nep. se nahaja od l. 1878. v cerkvi sv. Florijana, grbi tedanjih zastopnikov deželnih stanov pa so vzdani v steno v pritličju narodnega muzeja. L. 1728. je izklesal doprsnik cesarja Karla VI. in mogoče tudi kipa sv. Karla Boromeja in Karla Velikega.³⁸ Doprsnik hrani mestna hiša v veži l. nadstropja, oba druga kipa pa stojita v dolbinah na pročelju cerkve sv. Florijana. L. 1732. je dovršil Robba svoje najlepše delo, veliki oltar pri Sv. Jakobu v Ljubljani. Postavil je le tabernakelj s prekrasno skupino angelcev. Za visoki nastavek so šele darove nabirali, a namere, žal, niso mogli izpolniti, ker so se darovi prepočasi stekali.³⁹

³⁷ ZUZ, 1922, 126.

³⁸ ZUZ 1921, 34.

³⁹ Dom in Svet, 1902, 681.

26. Fr. Robba, Sv. Janez Nepomuk v cerkvi
sv. Florijana v Ljubljani.

27. F. Robba, Cesar Karl VI. Ljubljanski magistrat.

Še pred svojo smrtjo se je Mislej pogodil, da postavi veliki oltar v avguštinski (sedaj frančiškanski) cerkvi. Prejel je 17. decembra 1726 na roko 1000 gold., drugo bi dobival v obrokih. L. 1722. 21. sept. je umrl v Ljubljani Filip de Giorgio, ki je volil za ta oltar 6000 gold. Ker je Misleja l. 1727. smrt prehitela, ni mogel pogodbe izvršiti. Oltar je prevzel z novo pogodbo Francesco Robba l. 1728. in ga postavil l. 1736.,⁴⁰ kjer stoji še danes.

⁴⁰ Dom in Svet, 1902, 730.

L. 1729. je sklenil Robba pogodbo z uršulinskim samostanom v Ljubljani za nov veliki oltar v ondotni samostanski cerkvi. Dodelal ga je šele 15 let pozneje, l. 1744.⁴¹ Ta oltar je 14 m visok, prejkone najvišji na Slovenskem. Okrašen je s krasnimi skupinami Vere, Upanja in Ljubezni ter s kipoma sv. Ane in sv. Katarine. Njegov je menda tudi nagrobnik ob levem vhodu v cerkev, ki ga je naročil ces. stotnik Josip Anton de Cardi svoji l. 1735. umrli soprogi Ani Sabini de Cardi.

Za ljubljansko stolnico je Robba oskrbel dve oltarni mizi s podstavkom, in sicer pri oltarju sv. R. T. in pri Dizmovem oltarju. Oltar sv. R. T. krasita dva lepa na pol klečeča angela, ki molita sv. R. T.⁴² Za nekdanjo frančiškansko cerkev je izklesal dva kipa, o katerih pa, žal, nič drugega ne vemo.

Usodna za Robbo pa je bila pogodba, ki jo je sklenil l. 1745. z mestnim magistratom v Ljubljani za napravo novega vodnjaka pred mestno hišo. Dogotovil ga je šele l. 1751., torej po devetih letih.⁴³ V tej dolgi dobi se je vse podražilo in Robbo je tvarina z delavci vred več stala, kakor pa se je pogodil. Zato je zahteval povišek k pogojeni svoti. Poleg tega je še trdil, da je bilo vse njegovo delo brezplačno in da je zašel v dolgove. Nastala je pravda, ki se je končala s poravnavo, da je Robba prejel, kar je zahteval. Ta pravda je umetniku tako zagrenila življenje, da je bržkone zapustil Ljubljano in odšel v Zagreb, kjer je imel naročila že pred 26 leti in kjer je tudi svoja zadnja dela izvršil. Tu je umrl 24. januarja 1757.⁴⁴ Pokopali so ga v župni cerkvi M. B. in sicer pri oltarju Žalostne Matere Božje.

Robba je dobival naročila tudi s štajerskega.

General grof Viljem de Miglio je obljubil, da bo dal na svoje stroške postaviti oltar sv. Frančišku As. na čast v frančiškanski cerkvi v Nazarjih. Sklenil je pogodbo s Fr. Robbom, ki se je zavezal, da dogotovi oltar do 15. avgusta 1748. Toda vsled mnogih naročil ni držal besede. Izgovarjal se je, da ga ljubljanski mestni svet zadržuje z delom pri javnem vodnjaku. Na vprašanje je mestni svet to potrdil, frančiškani pa so najeli štukatorje, ki so delo po svoje dovršili. Robba je naredil le

⁴¹ Dom in Svet, 1902, 731.

⁴² Istotam, 731. — Ivan Vrhovec: Die w. Hauptstadt Laibach, 105. — Magistratni arhiv, fasc. 264.

⁴³ Dom in Svet, 1902, 732—735.

⁴⁴ Dr. Hoffiller v Vjesniku hrvat. arheol. dr., XIV, 1915—1919, 207. — Dom in Svet, 1919, 297.

28. Fr. Robba, glavni oltar pri sv. Jakobu v Ljubljani.

29. Fr. Robbja, Levi kerub na gl. oltarju pri sv. Jakobu.

menzo in podstavek, za kar je že naprej prejel 240 gold. Vrh dveh stopnjic stoji podstavek oltarne mize, ki ima podobo sarkofaga z na znotraj osločenimi (konkavnimi) stenami. Na koncih ga obroblijata dve zavojki iz črnega marmorja. Sprednja stran kaže v okvirju rumeno polje s ščitom na sredi. Ščit je sestavljen iz rdečega osrčja in iz belih okraskov na okoli.⁴⁵

Tudi pri Sv. Frančišku na Stražah pri Gornjem gradu so neki naročili pri Robbi veliki oltar na čast sv. Frančišku Ksaverijanu. A tudi tu je dokončana samo oltarna miza s podstavkom, ki ima podobo odprtega sarkofaga s snežnobelim kipom ležečega in umirajočega sv. Frančiška. Da je to Robbovo delo, zgodovinsko sicer ni dokazano, toda nekateri znaki kažejo na to. Nastavek so v lesu dopolnili.⁴⁶

⁴⁵ Stegenšek, *Cerkveni spomeniki lavantinske škofije*; I. Gornjigrad, 75—77.

⁴⁶ Stegenšek, l. c., 55, 56, 184.

50. Fr. Robba, Desni kerub na gl. oltarju pri sv. Jakobu.

Za napravo oltarjev v zagrebški stolni cerkvi je sklenil 11. dec. 1727 dve pogodbi. Prvi oltar sv. Katarine je dovršil l. 1731., drugega sv. Barbare pa menda l. 1733.⁴⁷

Z zagrebškimi jezuiti se je 20. aprila 1727 pogodil za oltar sv. Ignacija v cerkvi sv. Katarine v Zagrebu. Postavil ga je l. 1730. Drugo pogodbo je sklenil za oltarno mizo s podstavkom in kamenitim okvirom za malo sliko loretanske M. B. Pogodba nosi datum 2. jan. 1729. Nastavka ta oltar nima. Ta dva oltarja sta še v cerkvi sv. Katarine.⁴⁸

Po svoji ljubljanski katastrofi je začel Robba izdelovati za zagrebško stolnico oltarja sv. Trojice in sv. Emerika. Prvega je dovršil, za drugega pa je napravil le na kamenitem sarko-

⁴⁷ Izvestja Muz. dr. za Kranjsko, 1909, 57. — Tkalčič: Prvostolna cerkva zagrebačka, str. 77, 82, 87.

⁴⁸ Dr. Hoffiller, l. c.

fagu slonečo menzo in 2 angelski glavici na predeli brez oltarnega nastavka.

Robbovi oltarji se pa, žal, ne nahajajo več v zagrebški stolnici. Po potresu l. 1880. so stolnico popravljali. Mislili so, da gotška stavba ne sme hraniti baročnih oltarjev, čeprav so lepe umetnine. Zato so jih l. 1882. odpravili iz stolnice. Oltarja sv. Katarine in sv. Barbare so darovali župni cerkvi v Varaždinskih Toplicah, samo dva kipa sv. Andreja in sv. Frančiška Saleškega so poslali župni cerkvi v Sisku, kjer stojita ob stebrih pri cerkvenem vhodu. Oltar sv. Emerika so darovali župni cerkvi v Novi vesi v Zagrebu, kjer je sedaj glavni oltar s podobo sv. Janeza Krstnika. Ves nastavek je delo druge roke; Robbova je le menza s sarkofagom in s podobo, ki jo krasita dve angelski glavici. Oltar sv. Trojice so darovali drugi cerkvi, ki se pa doslej še ni mogla dognati.⁴⁹

L. 1885. so darovali iz zagrebške stolnice župni cerkvi v Glini oltar sv. Janeza Nepomučana. Postavili so ga ondi šele l. 1889. Po Tkalčiču je bil ta oltar izdelan l. 1755. Vse delo je Robbovemu zelo podobno, le pročelnica oltarnega podstavka ne. Sredino nastavka tvori relief sv. Janeza Nepomučana z angelci in angelskimi glavici. Nad njim je drug relief Marije z Jezuškom. Na vrhu oltarja se nahaja simbol vere. Na vsaki strani krasijo oltar po en angel, spodaj ob oltarju pa stojita kipa sv. Ladislava z vojvodsko in sv. Štefana s kraljevo krono. Oba reliefa in kipa so bržkone Robbovo delo, velika angela pa kažeta drug izvir. Pročelnica je okrašena s cvetličnim trakom in ne s srčasto kartušo, ki je za Robbo tako značilna.

V cerkvi sv. Frančiška Ksaverjana v Novi vesi pri Zagrebu je Robbova oltarna miza s podstavkom. Po Robbovi smrti so dopolnili nastavek s štukom.

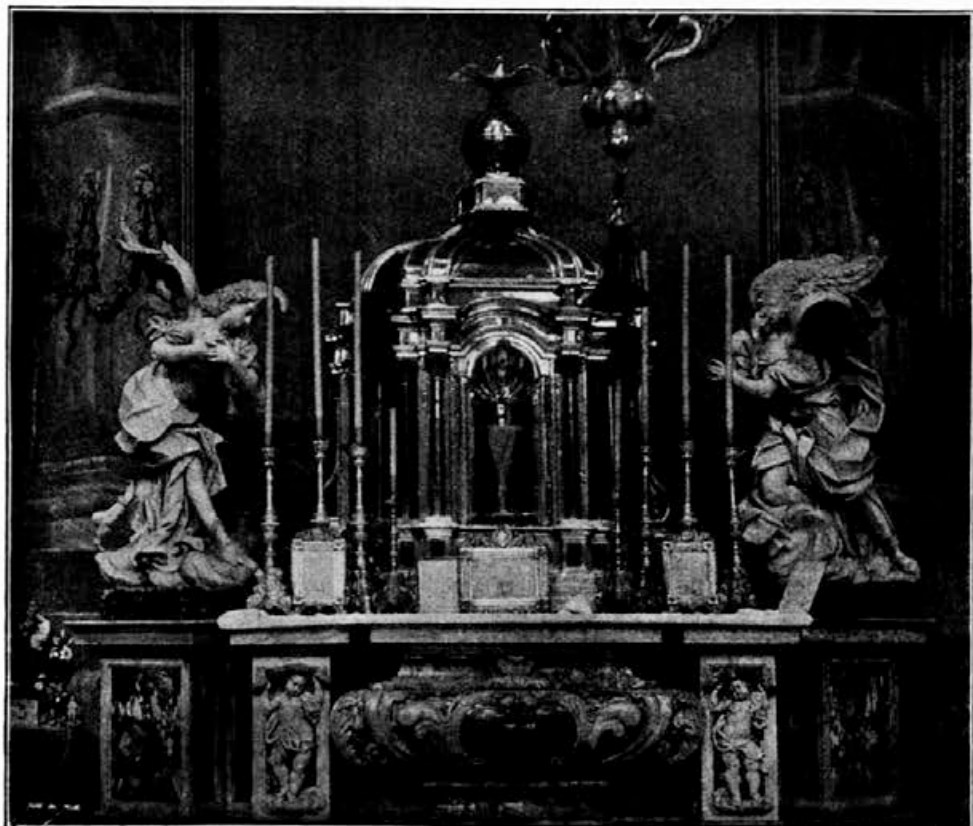
Verjetno je, da je Robbovo delo krasni tabrnakelj na vipavskem desnem stranskem oltarju.⁵⁰

V graščini Bokalce stoji v veži pod stopnjicami vodomet okrašen s kipom mitološkega Narciza, ki sloneč ob skali gleda v vodo. Ustno izročilo govori za Robbo, izraz v obličju in priroda poleg mladeniča pa tej domnevi ne prijata.

V Žakanju na Hrvatskem blizu Metlike so dobili iz zagrebške stolnice v dar oltar, ki je bil l. 1726. narejen. Kipi tega oltarja gotovo niso Robbovi, ker so bolj površno delo in na

⁴⁹ Dr. Hoffiller l. c.

⁵⁰ ZUZ, 1925, 79, 80.

51. Fr. Robba, Oltar sv. Rešnjega Telesa v ljubljanski stolnici.

prstih ni zaznati niti nohtov, toda pročelnica je Robbove oblike in ima srčast okrasek iz zelenega, rdečega, rumenega, črnega in belega marmorja. Mogoče, da je menza Robbova.

Francesco Bombagio (Bombasius, Bombaschi, Bombasio, Bombash) iz Benetk je bil v Ljubljani kamnosek. Stolni dekan dr. Anton Thalnitscher ga pogostoma navaja v svojem poslovnem dnevniku in našteva precej nadrobno dela, ki jih je Bombagio izvršil.⁵¹

L. 1705. je pripravil za tlak v stolnici 677 štirjaških čevljev ploč à 15 kr. = 169 gold. 15. kr. n. v., dalje korintske, dorske, toskanske podstavke. L. 1705. je prejel za svoje delo v stolnici 624 gold. 48 kr. 1 v., l. 1704. za 12 dorskih podstavkov pri zvoniku

⁵¹ Accepta et exposita in novam Fabricam Basilicae Labac. v kapit. arhivu. — J. Dostal, Računska knjiga o zidanju ljublj. stolnice. Čas 1912, 395—400.

52. Fr. Robba, Vodnjak pred magistratom, Del.

60 gold, L. 1705, za kamenita zakristijska vrata 100 gold, L. 1706, je dobil za stopnjice iz črnega marmorja za svetišče v dolžini 112 čevljev à 1 gold. = 112 gold, n. v., za 8 piramid v zvonikih 60 gold., za korintske podstavke v kapeli sv. R. T. 18 gold, L. 1707, je položil tlak v ladji. Porabil je 2510 ploč po 1. štirj. čevelj à 18 kr. = 715 gold. Za balustrade na stranskih korih je prejel $6 \times 45 = 270$ gold, in za nova glavna vrata z napisom: Non est hic aliud nisi domus Dei et porta coeli 225 gold. Za marmorni tlak v kapeli sv. Križa so mu 18. avg. 1707 izplačali 52 gold, n. v. za 107 ploč à 18 kr.

L. 1708. 7. julija je potrdil prejem 40 gold, 50 kr. za 24 občestnih piramid ob cerkvi in 14. dec. za tlak pod kupolo in pri stranskih vratih 170 gold, 49 kr.

L. 1709, so mu izplačali za 4 pokrovke škofijskih grobnic pod kupolo 12 gold., na račun kapel sv. R. T. in sv. Dizma 15 in

33. Fr. Robba, Vodnjak pred magistratom. Del.

26 gold., za tlak pred vel. vrati 11 gold. 20 kr. itd. Vsega skupaj je prejel do konca l. 1709. po Thalnitscherju 3642 gold. 26 kr. 2 v. Seveda je bila s tem plačana tudi tvarina: marmor, malta in drugo.

L. 1707.⁵² je prejel 16. marca znesek 50 gold. za antependij oltarja štirih evangelistov v cerkvi sv. Krištofa.

⁵² ZUZ, 1922, 106.

Bombagio si je pridobil l. 1705. ljubljansko meščanstvo. Z Luko Mislejem sta bila v poslovni zvezi. L. 1704. sta se razdvojila. Bombagio je Misleja tožil, da mora plačati pogodbeno zapali znesek 100 gold. in da mora zvezo vzdrževati (7. septembra 1704.)⁵⁸ Mestna sodnija je v tem smislu razsodila. Pri zidanju stolnice je bil v zvezi z zidarskim mojstrom Zamrlom. Tudi pri stavbi semenišča je bil zaposlen. L. 1714. je plačal davka 10 gold. 32 kr. 2 v. Umrl je v 60 letu 24. jan. 1714.⁵⁴

Bombagio Luigi se po smrti Francescovi pogosto imenuje v listinah od 1714—1750.⁵⁵ Kot kamnosek je plačal l. 1714. davka 8 gold. 23 kr. 2 v., l. 1722. 8 gold. 10 kr. L. 1717. je postavil pred vhodom mestne hiše mogočne slope in l. 1736. je napravil portal pred gledališko sobo (Comödie Zimmer) mestne hiše za 36 gold.⁵⁶ (Sedaj mestna dvorana). L. 1739. je položil tlak iz čnega marmorja pri diskalceatih.⁵⁷ L. 1742. je bil zaposlen pri gradbi nove mestne gostilne in hotela Zum wilden Mann (sedaj Pred škofijo 22) Ludovik Bombasi obenem s kamnosekom Frančiškom Grumnikom.⁵⁸ Ta dva sta torej izgotovila krasni portal in lepe okraske krog oken ene najlepših hiš v Ljubljani. V L. 1745. in 1744. je delal na Rožniku⁵⁹. L. 1755. je postavil stopnjice pred vhodom hiše v Hrenovi ulici št. 17 (tkzv. Žabjak) za 46 gold. n. v.⁶⁰

Bombasi Carlo, kamnosek v Ljubljani, je postal ljubljanski meščan l. 1750. L. 1747. je postavil v nekdanji frančiškanski cerkvi (sedaj Vodnikov trg) krasno prižnico iz raznobarnega marmorja z vloženi reliefi. Provincijal Žiga Škrpin je 26. nov. 1747 prvikrat na njej pridigoval.⁶¹ L. 1748. je napravil za isto cerkev novo oltarno mizo, tlak in stopnjice iz raznega marmorja.⁶²

Oglejmo si natančneje prižnico! Ta umetnina se sedaj nahaja v cerkvi sv. Petra v Ljubljani. Ko so namreč franči-

⁵⁸ Radics, Alte Häuser, I, 59.

⁵³ Wallner, Mith. d. h. V., 1890, 126.

⁵⁴ Historia Cath. eccl., 8. — Gr. Thalnitscher, kronika.

⁵⁵ Wallner, Mith. d. h. V., 1890, 126.

⁵⁶ Radics, Alte Häuser in Laibach, II, 17.

⁵⁷ Diskalceatska kronika.

⁵⁸ ZUZ, 1922, 106.

⁶⁰ Radics, Alte Häuser in Laibach, II, 41.

⁶¹ Bosnia Seraphica, 301.

⁶² L. c., 301.

34. Fr. Robba, Sv. Frančišek Regis na oltarju
sv. Ignacija pri sv. Katarini v Zagrebu.

55. Fr. Robba, Apostol Andrej; sedaj v župni cerkvi v Sisku.

škansko cerkev podirali, so 29. jul. 1787 na dražbi prodali kamenito prižnico župni cerkvi sv. Petra za 201 gold.⁶³

Prižnica vsebuje tri reliefe iz belega marmorja; robovi so iz rumenega, lizene iz rdečkastega, podlaga iz temnopisanega marmorja. Prvi relief uprizarja dvanajstletnega Jezusa v templu. Jezus drži v levici knjigo, z desnico pa spremlja razlago.

⁶³ Župnijska spomenica.

36. Fr. Robba, Gornji del oltarja sv. Ignacija pri sv. Katarini v Zagrebu.

Pred njim sedita in ga poslušata dva bradata judovska duhovnika; v ozadju prihajata polna skrbi Marija in Jožef. Drugi relief kaže, da je bila prižnica namenjena frančiškanski cerkvi, ker kaže prizor, kako dobiva sv. Frančišek Asiški rane. Tretji relief vpodablja legendo, kako sv. Anton Pad. pridiguje ribicam. Sv. Anton je prispel v Rimini in hotel izprijenim ljudem pri-

digati. Ti ga niso marali poslušati, ampak so si ušesa mašili. Svetnik je šel nato k izlivu reke Marekije v morje, mignil z roko in glasno zaklical: „Pridite ribe in ribice morja in poslušajte božjo besedo, ki jo ljudje zaničujejo!“ Vodna površina se je zavalovila, male in velike ribe so zamrgolele, se gnetle med seboj in pomajevale glavice iz vode. Sv. Anton jim je navdušeno pridigoval o tem, kar pripoveduje sv. pismo o ribah. Besede so se glasile ribam, segale so pa osuplim poslušalcem globoko v srce. To legendo je uprizoril umetnik.

Edini Robbov pomočnik, ki je ostal v Ljubljani po odhodu svojega mojstra, je bil Franc Rotman (Rottmann, Rothmann), o katerem piše Erberg, da je z veliko spretnostjo nadaljeval njegovo delo.⁶⁴ Ljubljanski meščan je postal šele l. 1757. Na svečnico (2. febr.) 1740 se je poročil z Justino hčerjo Gašparja Rosci (bržkone Rose). Za pričo sta bila Fr. Illovšek, znani slikar, in Franc Grabnik.⁶⁵ L. 1765. se je poganjal za delo dveh stranskih oltarjev v Matenji vasi pri Slavini. V pogodbi 19. oktobra 1765. se je zavezal, da ju bo postavil do sv. Janeza Krstnika 1765 ali pa že 1764 in sicer po 525 gold. n. v. Posvečena sta bila šele l. 1770., prvi na čast sv. Tilnu, drugi sv. Ahaciju.⁶⁶ L. 1766. je naredil oltar M. B. za stolnico v Krki na Koroškem po naročilu prošta Jos. Marije pl. Rechbach. oltar sv. Heme pa je napravil Antonio Corradini iz Benetk. Vpričo tega oltarja izgubi Rotmanov precej veljave.⁶⁷ L. 1769. 7. marca se je pogajal z avguštinskim konventom v Ljubljani, da postavi nove cerkvene stopnjice. Za delo je prejel 25. 7. 1769 50 gold in 4. 9. 1769 50 gold. Na pobotnici se je podpisal Francesco Rottmon, maestro di Tagliapietre, Scultor di Marmi. Ker se nahaja priimek Rotman (Rodman) precej pogostoma na Vipavskem, je verjetno, da je bil iz Vipavskega. Umril je v Ljubljani 11. januarja 1788 na štev. 72 (Flor. ulica) v 78. letu.

Anton Fritsch je bil kamnosek v Ljubljani ok. 1760. Listina⁶⁸ nekdanjega avguštinskega samostana omenja, da je prejel 20. junija 1760 za postavljanje nekih kipov na velikem

⁶⁴ Erberg: Versuch etc., 315: Sein gehilfe Franz Rottman, der denselben überlebte, setze seine Arbeiten mit vieler Geschicklichkeit fort.

⁶⁵ Poroč. mat. v stolnici. Grabnik je gotovo Grumnik.

⁶⁶ Zabukovec, Zgodovina slavinske fare, 134.

⁶⁷ Dr. Hann: Der Gurker Dom, 45.

⁶⁸ V Narodnem muzeju.

37. Fr. Robba, Angeljska glava z oltarja sv. Barbare; sedaj v župni cerkvi v Varaždinskih Toplicah.

oltarju 70 gold. Bržkone je ob popravljanju kipe le prestavljal. L. 1760. dne 15. jul. je sklenil avgušt. samostan z njim pogodbo glede že stoječega tabernaklja. Kaj je imel opraviti, žal, ni povedano.

Dognati bi bilo o kiparskih izdelkih te dobe še marsikaj, n. pr. kdo je postavil marmorne oltarje v Codellije in kapeli v Turnu ob Ljubljani. Kdo oba črna oltarja pri Sv. Jakobu v Ljubljani l. 1747? Kdo je izklesal lepi relief „Angelci objokujejo Kristusovo smrt“, ki se nahaja pod oltarno menzo oltarja sv. Križa pri Sv. Jakobu? Kdo je naredil lepo prižnico z reliefi v sedanji Frančiškanski cerkvi v Ljubljani? Kdo veliki oltar v Celju in v Idriji? Kdo oltar sv. Lenarda v Novi vasi pri Višnji gori? Kdo je napravil množico oltarjev in marmornatih kipov

po Notranjskem, Goriškem in Primorskem? Gotovo je med temi marsikdo delo domačih rok ali vsaj iz domače dežele. Morda nam marljivo preiskovanje ali kak srečen slučaj polagoma tudi te skrivnosti pojasni.⁶⁹

Srednjeveški rokopisi državne licejske knjižnice v Ljubljani.

Milko Kos / Zagreb.

II. Kostanjeviški rokopisi.

Drugo cisterco na Kranjskem je ustanovil l. 1234. koroški vojvoda Bernard tik Kostanjevice pri kapeli sv. Lavrencija. O rokopisih, kateri so bili nekdanj lastnina tega samostana, nismo zdaleka tako dobro poučeni, kakor o stiških rokopisih. Seznam knjig in rokopisov, katere je prevzela ljubljanska biblioteka od dne 5. decembra 1785 razpuščenega samostana pri Kostanjevici, je v primeri s stiškim precej sumaričen in ne gre v detajle. Zato smo pri določitvi rokopisov kostanjeviške proveniencie navezani samo na podatke, ki nam jih nudijo rokopisi sami.

Rokopis 19 ima zapis kostanjeviškega opata Tomaža Jerneus-a (1593—1597). Rokopisa 30 in 31 vsebujeta statute in privilegije cistercijanskega reda, rokopis 39 pa cistercijanski koledar. To kaže na provenienco iz cistercijanskega samostana. Ker pa manjkajo vse druge sicer dobro znane indicije, kakor vez ali bibliotekarski zapisi, znani nam iz Stične, pride kot nekdanja lastnica v poštev le druga kranjska cisterca, to je Kostanjevica. Rokopisa 30 in 31 imata tudi glose zapisane od iste roke, kar kaže, da jih je imel v rokah isti čitatelj.

Kostanjeviški samostan je stal v ozkih stikih s sosednjo Hrvatsko. Zagrebška dieceza in slavonski bani so imeli še okoli l. 1300. posestva in pravice v dolini reke Krke v bližini Kostanjevice. Slavonski ban Štefan Babonić je izdal l. 1295. in l. 1300. listine na korist kostanjeviškega samostana (Schumi, Archiv für Heimat-

⁶⁹ Na strani 2., vrsta 19. čitaj mesto nožarja — vrvarja; na str. 8. 4 mesto Reo — Deo; 12, 28. mesto liše — hiše; 16, 5. mesto katuše — kartuše; 16, 19. mesto MDCCVI — MDCCXVI; 17, 7. mesto 1701 — 1721; 20, 25. mesto 1915 — 1715; 20, pod črto pri opombi 35. vrsta 5. od spodaj gori mesto Sancto ac livn. man. — Sancto ac bon. mem. (= Sanctorum ac bonae memoriae). 22, 11. od spodaj gori mesto svetnikov — svetnikovo.

kunde, I, 47, 62, Smičiklas, Cod. dipl., VI, 685, VII, 198). Znani so nam ozki stiki med kostanjeviškim samostanom in cistero Sv. Marije v Zagrebu (Milkowicz, Die Klöster in Krain, Archiv für österr. Geschichte, 74, str. 349). Del rokopisa 28 je datiran v „šoli“ v Zagrebu; rokopis 29 omenja zagrebškega škofa Avgušтина (Kazotija), kateri je vladal od l. 1303. do l. 1322., in njegovega sodobnika slavonskega bana Štefana; rokopis 36 omenja Ivana, kateri je bil v l. 1321. do 1323. opat cistercijanskega samostana v Zagrebu (Smičiklas, Cod. dipl., IX, 39, 41, 156). Radi teh zapisov sem mnenja, da so bili rokopisi 28, 29 in 36 nekdanj lastnina cistercijanskega samostana v Kostanjevici.

19.

26

Papir (f. 1—15, 186—206); perg. (f. 16—185); — 14. stol. (perg. del), konec 16. stol. (papir. del); — 25 × 19,5 cm; — 206 fol. (= 15 pap. fol. + 170 perg. fol. [= 17 kvat. + 2 ternija + 2 kvint. + 1 binij, konec manjka] + 21 papir. fol.); — perg. del: gotška minuskula italijanskega tipa, dva stolpca, ena roka; papir. del: latinska kurziva, en stolpec; — renesančna vez 16. stol., lesene platnice, prevlečene z usnjem, kovinasti sklepi deloma odpadli, pri vezavi uporabljeni pergamenti lističi, popisani v 14. ali 15. stol. s tekstom v gotski minuskuli.

Iniciale v rdeči in modri barvi, z rdečimi, modrimi in vijoličastimi fioriturami.

f. 1—2': prazno.

f. 3—10. „Accessus altari sive preparatio episcopi seu abbatis privilegiati ad missam celebrandam in pontificalibus.“

f. 10'—15': prazno.

f. 16—171. „Pontificalis ordinis liber incipit...“

f. 171—171'. „Incipiunt benedictiones quando pontifex induit se sacris uestibus pro missam celebrando.“

f. 171'—195. „Incipiunt benedictiones pontificales quas soli pontifices dicunt in fine missarum post ite missa est^a) per totum annum.“

f. 195'—204': prazno.

f. 205. „In Assumptione B. Virginis benedictio.“

f. 206: priprošnja k Bogu, podpisan je „Thomas Jerneus profefsus Victoriae et Abbas B. M. prope Landtrost manu propria.“

f. 206': prazno.

Pontifikalna knjiga je bila napisana z rabo bolognskega nadškofa, kajti v odstavku o posvečevanju novo izbranega škofa vprašuje tega metropolit: „vis... sancte Bononiensis ecclesie mihi que ministro et successoribus meis fidem... exhibere“ (f. 38). Te besede so prečrtane, znak, da je prišel pozneje rokopis v druge roke. Prejkone je bil tudi v rabi v kaki istrski ali mogoče

a) za est črtano post.

tržaški škofiji. To kažejo na f. 25 v litanijah vs. n svetnikov na razurah napisana imena svetnikov, češčenih posebno v Istri in Trstu (Justus, Servulus, Lazarus [tudi v Bologni!], Sergius, Apolinaris, Nazarus). V 16. stoletju je bil lastnik kodeksa, kakor kaže beležka na f. 206, Thomas Jerneus, od 1593—1597 opat v Kostanjevici. Na italijansko provenienco rokopisa kažejo tudi pergament iz ovčje kože, karakteristična gotska minuskula okroglejših oblik in iniciala.

28.

27

Pergament; — 14. stol. (glavni tekst nastal pred l. 1392.; f. 105—106; 1392 in 1395); — 22,5 × 13,2 cm; — 106 fol. (= 12 kvat. + 7 listov + 12 odrezanih listov + 3 listi; prvotni sestav: 15 kvat.; — knjižna minuskula, prva roka ff. 1—105, druga roka ff. 105—106'; — sočasne lesene z usnjem prevlečene platnice, kovinasti gumbi in sklep manjkajo, na notranji strani sprednjih platnic je prilepljen koncept nekega spisa, napisanega v kurzivi 14. stol.

f. 1—105. *Compendium theologicæ veritatis*. (f. 1—3: vsebinsko kazalo; f. 3: „Incipit prologus in compendium theologicæ veritatis. Veritatis theologicæ × opusculum compilavi“; f. 3—105: „Quod deus est. Deum esse multis X recipiet sine fine. Explicit compendium tocus theologicæ veritatis. Finito libro sit laus et gloria Christo. Non videat Christum librum qui subtrahit istum.“)

f. 105: Formule za razne odveze, na koncu: „Hec scripta sunt Zagrabie in scolis in vigilia exaltacionis sancte crucis anno domini 1392“ [= 13. sept.].

f. 105': število poglavij v posameznih knjigah sv. pisma.

f. 106: litanije.

f. 106' in notranja stran zadnjih platnic: molitev datirana „anno 1395° feria 5^a post octavas pasche“ [= 30. aprila].

Na notranji strani zadnjih platnic stoji zapisano: „Hic frater Andreas Velpacher anno domini 1462“, na f. 106' pa „Jodocus Macer 1583 Faßnacht.“

29.

28

Pergament; — 12. stol., konec; — 22,3 × 15,5 cm; — 70 fol. (= 8 kvat. + 1 kvint.; med ff. 16/17 manjka 1 kvat. s tekstom „ut cum apud“ [1. knjiga 9. poglavje] do „amabat sola secuta est“ [2. knjiga, 1. pogl.], od 6. kvat. manjka med ff. 32/33 prvi list s tekstom „ab eius monasterio“ [2. knjiga, 32. pogl.] do „eodem die“ [2. knjiga, 34. pogl.], od 8. kvat. dalje manjka 47 listov s tekstom od „ne forte hunc“ [3. knjiga, 26. pogl.] do „quippe quia beate“ [4. knjiga, 45. pogl.], med ff. 65/66 manjka od kvinternija peti list s tekstom „putamus“ [4. knjiga, 50. pogl.] do „cunque extra ecclesiam“ [4. knjiga, 53. pogl.]); — knjižna minuskula v enem stolpcu; — lesene z usnjem prevlečene platnice 13.—14. stol. s kovinastimi gumbi in deloma odpadlim sklepom, pri vezavi je uporabljen razrezan pergamentni list 15. pole rokopisa „knjige moralij“ papeža Gregorja Velikega iz 10. stol., pisan v karolinški minuskuli, z mestoma nepopolnim tekstom od 15. knjige 6. pogl. „[soliditate virtutis“ do 15. knjige 14. pogl. „[aeternam] poss[idebit]“; na sprednje platnice je bil ta pergamentni list nekoč prilepljen, za zadnje polo našega rokopisa je pa

dotični list prosto uvezan; na zadnje platnice je prilepljen pergamentni list s tekstom 13. stol. (opis svete dežele).

Iniciala: f. 1'. (Q, v rdeči in modri barvi, lok izpolnjen s stilizirano rastlinsko ornamentiko, rep črke visi levo ob tekstu navzdol in končuje v rastlinskih ovijačah).

Neume: f. 1, 70'.

f. 1: tekst z nadpisanimi neumami (na črtah).

f. 1'—70': Gregor Veliki, *Dialogorum libri IV*. Na f. 1' naslov iz konca 13. stol. „Incipit dialogus beati Gregorii pape.“ — „Quadam die × ipsi fuerimus. Amen.“ Na f. 70' od različnih rok: „Hic liber est scriptus qui scripsit sit benedictus,“ „Finito libro reddatur gratia Christo, quis scripsit istud librum, ille benedicatur.“

Notice od roke iz začetka 14. stol: f. 67' „venerabili in Christo patri et domino spirituali domino Augustino dei et apostolica gratia Zagrabienisi episcopo,“ f. 70' „Stephanus banus Sclauonie“, „Stephanus banus“.

30.

29

Perg. (f. 10—91, 107, 112—150), papir (f. 92—106, 108—111); — 1352 avg. 21 (f. 1'—45'), sredina 14. stol. (f. 46—107'), konec 14. stol. (po l. 1398.) ali začetek 15. stol. (f. 108—111), kmalu po l. 1334. (f. 112—127'), konec 13. stol. (f. 128—150'); — 20 × 14 cm; — 150 fol. (= 4 kvint. + 3 kvat., od katerih pa manjka med ff. 40/41 eden popisani list, med ff. 45/46 pa dva lista + 1 ternij + 3 kvat. + 59 listov, med katerimi manjka eden ali več popisanih listov za f. 91, najmanj eden za f. 106 in po eden med ff. 127/128 in 137/138; ff. 101—106 bi morali biti uvezani med ff. 92/93; — knjižna minuskula, f. 1'—45 in 92—106 v dveh, f. 46—92' in 107—150' v enem stolpcu, 16 rok (ff. 1'—45', 46—91', 92—106', 107—107', 108—111', 112—127', 128—135', 135—136', 136'—137', 137', 138—139', 140—146', 147—148', 148', 149—149', 150—150'); — lesene z usnjem prevlečene platnice z deloma odpadlima kovinastima sklepoma iz 16. stol., pri vezavi so uporabljeni pergamentni drobcji iz različnih dob, kodeks je uvezan iz štirih delov (f. 1—91', 92—111', 112—127', 128—150').

f. 1: prazno.

f. 1'—45'. „Libellus statutorum ordinis Cysterciensis, illorum videlicet que ad regularem observantiam correptionem viteque disciplinam pertinere noscuntur.“ (f. 1'—3: vsebinsko kazalo; f. 3—3': „Incipit prologus in cartam karitatis. Antequam ordo × humanis exequatur“; f. 3'—6': „Incipit carta karitatis de uniformitate ordinis in cantu. I^m Quia unius × fuerit celebrabitur. Explicit carta karitatis;“ f. 6'—7: „Incipit prefatio in Clementinam. Supradictum itaque × qui sequitur terminata“; f. 7—45': „Incipit distincio prima. Ordinacio Clementis pape III^u de commendacione ordinis Cysterciensis. Capitulum primum. Clemens episcopus [prvo „distincio“ tvori privilegij papeža Klementa IV. za cistercijanski red z dne 9. junija 1265, Perugia, „Parvus fons qui“, prim. Potthast, Reg. pont. Rom., n 19185] × firmiter obseruari. Explicit. Explicit libellus diffinicionum compilatus anno domini M^oCC^oCLII^o, XII° kal. septembris completus.“)

f. 46—91'. Statuti za cistercijanski red. (f. 46: „Incipit prologus in cartam caritatis. Antequam abbacie × humanis exequitur. Explicit prologus“; f. 46—48': „Incipit carta caritatis. Quia unius × fuerit celebretur. Explicit carta caritatis“; f. 48'—49': „Incipiunt prenotationes sequencium distinctionum“ [vsebinsko kazalo]; f. 49—89': „Incipiunt capitula in diffinitiones capituli generalis edita anno domini ·M·^oCC·^oL·^oVI·. Incipit prima [f. 49'] distincio que agit de abbacia et ecclesia et utensilibus suis, ornamentis, grangiis et cetera. Primum capitulum. In ciuitatibus × a capitulo prefinitam“; f. 89'—91': „Anno domini ·M·^oCC·LVIII°· statuta sunt hec in capitulo generali. In primis statuit × absoluatur“; f. 91: „Anno domini M·^oCC·L^oIX^o· statuta sunt hec apud Cystercium tempore capituli generalis. In primis × fuerit in hoc“ [ostalo manjka].)

f. 92—106'. „Incipiunt nouelle diffinitiones.“ (f. 92—92': vsebinsko kazalo; f. 92'—106': „Incipit prologus. Ut statutorum × etiam reprobentur. Expliciunt nouelle diffinitiones“ [konec na f. 100', ker bi morali ff. 101—106 stati med ff. 92/93]).

f. 107. „Versus ·XV· distinctionum“ (na razuri, slični verzi tudi na f. 91'). f. 107'. O mašah in aniverzarijih za umrle, ki se imajo opravljeni v samostanu. „Generalis consuetudo × defunctorum officii.“

f. 108—111. Sklepi generalnega kapitlja cistercijanskega reda v Heilbronn (Fons salutis) 17. septembra 1398.

f. 112—127'. „Hoc est transumptum quantuor litterarum apostolicarum quarum tenores singulariter de verbo ad verbum infrasecuntur. Et primo tenor prime sequitur per omnia in hunc modum“ (listine papeža Benedikta XII. z dne 10. julija 1334, Pont de Sorgue, „Fulgens sicut stella“; 17. junija 1334, Avignon, „Pastor bonus“; 2. julija 1334, Avignon, „Regularem vitam“, vse so izdane za cistercijanski red; od četrte z začetkom „Qui personarum“ je ohranjen le prvi del).

f. 128—135. Privilegij papeža Klementa IV. za cistercijanski red z dne 9. junija 1265, Perugia, „Paruus fons qui“ (Potthast, Reg. pont. Rom., n. 19185), sklepne formule od „Nulli ergo“ dalje manjkajo.

f. 135—150'. Sklepi generalnih kapiteljev cistercijanskega reda iz let 1266—1268, 1270, 1275—1278, 1283, 1286, 1287 in nekaterih drugih iz 13. stol., od katerih pa ni razvidna letnica.

Prim.: Nomasticon Cisterciense... a R. P. D. Jvliano Paris, nova editio (Parisiis 1670), strani 65, 274, 466, 484, 498, 586, 616 in dalje; Chrysost. Henriquez, Regula constitutiones et privilegia ordinis Cistertiensis (Antverpiæ 1630), str. 92 in dalje.

31.

30

Perg.; — 12. stol., druga polovica (pred l. 1191., kajti o tega leta uvedeni dolžnosti čitati na praznik sv. Malahije škofa = [5. nov.] dve maši [prim. spodaj citirano delo Parisovo, 155] govori glosa pripisana na f. 58'); — 21 × 14 cm; — 101 fol. (= 13 kvat., med ff. 43/44 sta iztrgana dva lista s tekstom, med ff. 59/60 je izrezan en list brez teksta, konec manjka); — knjižna minuskula v enem stolpcu, ena roka; — lesene z usnjem prevlečene platnice iz konca 16. ali začetka 17. stoletja (na notranji strani sprednjih platnic letnica 1624), kovinasti vogali in deloma odpadla sklepa.

f. 1—8'. *Consuetudines Cisterciensium*. (f. 1: „Incipiunt consuetudines Cisterciensium super exordium Cisterciensis cenobii. Nos Cistercienses × pausent feliciter. Amen;“ f. 1: vsebinsko kazalo prvega poglavja; f. 1'—8': „Exordium Cisterciensis cenobii. Capitulum primum. Anno ab incarnatione × fuerint inuenta.“)

f. 8'—13. *Carta caritatis*. (f. 8': „Super cartam caritatis. Antequam abbatie × humanis exequitur“; f. 8'—9: vsebinsko kazalo prvega poglavja; f. 9—13: „Incipit carta caritatis. Quod nullus commodi corporalis exactionis mater ecclesia a filia requirat. Capitulum I. Qvia unius veri × ad habitandam suscipiat.“)

f. 13—23. *Instituta capituli generalis ordinis Cisterciensis*. (f. 13: „In carta caritatis × tenenda decreverunt“; f. 13—13': vsebinsko kazalo; f. 13'—23: „Quo in loco sint construenda cenobia. Capitulum I. In ciuitatibus × sicut in clastro.“)

f. 23'—101'. „Incipiunt capitula ecclesiasticorum officiorum“ (vsebinsko kazalo: f. 25), „De aduentu domini capitulum primum. In aduentu domini × ad matutinos“ (končna poglavja 118 do 123 manjkajo).

Prim.: *Nomasticon Cisterciense...* a R. P. D. Jvliano Paris, nova editio (Parisiis 1670), nepaginiran uvod, strani 67, 83, 245, 482 in dalje.

36.

31

Perg.; — 14. stol., prva polovica; — 22.2 × 16 cm; — 111 fol. (= 6 kvint., od katerih manjka med ff. 36/37 petnajst listov + 5 listov [eden manjka med ff. 46/47] + 7 listov, od katerih so trije deloma odtrgani + 1 kvinternij + 2 kvaternija + 1 okternij, od katerega manjka po 1 nepopisan list med ff. 82/83, 89/90, 90/91 in 91/92; f. 101 je napačno uvezan, moral bi biti med ff. 102/103; + 2 kvaternija, od katerih manjkajo med ff. 105/106 trije listi + 1 binij + 2 lista); — knjižna minuskula v dveh stolpcih, dve roki (ff. 1—54, 55—110); — sočasne lesene s pergamentom prevlečene platnice z železnimi gumbi in usnjatim sklepom; kot makulatura so uporabljeni pergamentni listi s tekstom (pridige?) 13. stol., eden je prilepljen na sprednje platnice, drugi tvori kot f. 111 zadnji list kodeksa; druga makulatura s tekstom 13/14. stol. je prilepljena na ff. 101, 102', 105'.

f. 1—44'. Govori za postni čas. „Tabula operis subscripti talis est“ (vsebinsko kazalo na f. 1—1'), „Tu autem cum ieiunas vnge caput tuum, Mat. VI°. In hoc ieiunii capite × neque decorem“ (govori na f. 2—44').

f. 44'—50. Govori: „Qualis deus fuerit in cruce“, „De gemitibus Christi in cruce“, „De inclinacione“, „De cruce carita[tis]“, „De meditantis horis diu[nis]“, „De missa“, „De passione“, „De memoria dominice passionis“, „De corpore domini“, „Exposicio super cantica canticorum“.

f. 50': prazno.

f. 51—54'. Odlomki nekaterih govorov (začetek manjka), eden (f. 52') ima nadpis „in parasceue“.

f. 55—105. „Incipiunt sermones quadrigesimales. Ad III^{or} nobis valet ieiunium. Cum autem ieiunas vnge caput tuum. Mat. VI. In hoc ieiunii capite × neque decorem et cetera. Finito libro sit laus et gloria Cristo. Amen.“ (V glavnem isti tekst kot na f. 2—44.) Nato stoji zapisano od sočasne ali nekoliko poznejše roke: „Istud quadragesime est Chunradi Aufhabarii.“

f. 105': prazno z izjemo citata iz Mat., VIII, 8 („Domine non sum dingnus...“).

f. 106—110. Izvlečki iz „zlate legende“ (legenda aurea) Jakoba de Voragine, tekst je pomanjkljiv. „Hvmiliauit semetipsum × et lilium conualium et reliqua. Explicit Jacobinus de Uoragine compilatus per dominum fratrem Jacobum cui est nomen sortitus a nomine et cetera. Puntschuch.“

f. 110': razne beležke od različnih rok 14. stoletja, med drugimi „frater Johannes abbas monasterii beate Virginis in Zagrabia.“

39.

32

Pergament; — 14. stol., prva polovica; — 15,5 × 11,5 cm; — 244 fol. (= 1 seksternij, od katerega manjka prvi, nekdanj popisani list + 1 kvint. + 1 sekst. + 8 kvint. + 1 sekst., od katerega manjka med ff. 114/115 en list brez teksta + 12 kvint.); — knjižna minuskula, en stolpec f. 1—11', dva stolpca f. 12'—243', ena roka; — sočasne lesene z usnjem prevlečene platnice, sklep je odpadel.

f. 1—11': koledar, prvi list za mesec januar manjka.

f. 12: prazno.

f. 12'—33': brevir (del psalterija).

f. 34—43': del glavnih molitev iz misala in misalne molitve za gotove prilike in praznike.

f. 44—243': brevir (proprium de tempore, proprium sanctorum, commune sanctorum).

f. 244—244': prazno.

(Dalje prihodnjič.)

Razstava moderne dekorativne umetnosti v Parizu.

Izidor Cankar / Ljubljana.

Na to velikansko razstavo, ki zavzema ogromni kompleks na obeh bregovih Seine izza trga de la Concorde, je Francija povabila vse civilizirane države; odzvalo se jih je nad 20, med njimi jih je 17 postavilo lastne paviljone, vdeležbo sta odrekli le Nemčija in Združene države ameriške. Razstava je v prvi vrsti zbirka izdelkov vseh mnogih panog umetne obrti, a ni samo to, marveč posega s svojim delom in programom tudi v čisto umetnost. Saj je to hkrati tudi velikanska razstava moderne arhitekture, ki je v tolikih palačah, paviljonih in paviljončkih imela dovolj prilike, da se razkaže, po

svojem programu pa je prireditev prava preizkušnja dosedanjih uspehov modernega prizadevanja v umetnosti. Program razstave stavlja namreč vdeležnikom ostre pogoje: „Sont admises à l'Exposition les oeuvres d'une inspiration nouvelle et d'une originalité réelle... En sont rigoureusement exclues les copies, imitations et contrefaçons des styles anciens.“ Torej ničesar starega več, historičnim oblikam so duri zaprte! Naša doba naj pokaže, kaj zna ustvariti sama iz sebe.

Načrt, ki so ga bili izdelali v Parizu, je torej daljnosežen in prav to ekskluzivno načelo, s katerim je francoska vlada razstavljalce omejila, daje prireditvi poseben značaj in nadpovprečno važnost. Razstava moderne dekorativne umetnosti ni samo javna tekma narodov in njih podjetij glede popolnosti fabrikacije in lepote pa rabnosti izdelkov, marveč naj bi bila tudi odgovor na ono tolikokrat obravnavano in še vedno nerešeno vprašanje: kaj je torej z današnjo umetnostjo? In na to vprašanje je razstava gotovo odgovorila, čeprav je odgovor morda drugačen, nego so mnogi pričakovali.

Razstave se vdeležila tudi Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev z dovolj obširnimi paviljonom, katerega je v naglici zgradil arhitekt Stjepan Hribar. Paviljon je enonadstropen, dobro razsvetljen in se kot arhitektura prezentira edino s svojim portalom, ki zavzema vso širino zgradbe ter je sestavljen iz pomnoženih, geometrično izrezljanih lesenih podbojev in enako dekorirane atike. O zgradbi ni mogoče reči, da je „d'une inspiration nouvelle et d'une originalité réelle“, a med ostalim, kar se je na razstavi sezidalo, tudi ni neprimerna. Razstavljeni predmeti so enolični in upravičujejo skromnost, s katero je označil glavni komisar naše sodelovanje pri tej mednarodni tekmi: „Jugoslavija si ni mogla postaviti smotra, da pokaže na tej razstavi, česa je sposobna. Njena namera je bila zlasti, da se odzove prijateljskemu vabilu Francije“ (Revue de l'Art, 1925, n. 269, 174). Razstavljeno blago sestoji v glavnem iz prav dobrih vzorcev tkanin in vzorin, srbskih, a pretežno hrvaških, ki vzbujajo upravičeno občudovanje, dasi zaradi nesorazmerno visokih cen nimajo kupovavcev. Vse drugo, kar je še razstavljenega, je le več ali manj slučajna pritiklina — tako sem na pr. opazil v neki vitrini med razno drobnjavo celo peresa Penkala — in izginja pod mogočnim vtisom glavnega predmeta. Slovenci smo v paviljonu najskromneje in gotovo neopazno zastopani z nekaj knjigami, katerih vez ni najbolj izbrana, in z belokranjskimi pirihi, dočim imamo v Grand-Palaisu razstavljeno še eno dekliško sobo, o kateri pravi francoski poročevavec, da je „une chambre d'un goût fort subtil“ (Revue de l'Art, 1925, n. 269, 175).

Bolj zanimiv nego naš delež na razstavi, na katero smo zopet prišli premalo pripravljeni, je splošen efekt tega velikega podjetja. Kako je razstava izvršila svoj program in kako se je izkazal „moderni stil“, ki naj bi se tu uveljavil?

Pogojem, ki jih je odbor vdeležnikom stavil, se niso vsi uklonili. Med paviljoni je na pr. japonski čista kopija pristne ondodne hiše in njene notranje opreme, tako da je evropskemu očesu sicer neobičajen pojav, a da vendar ne predstavlja umotvora „novega navdihnje-

nja" in je le posnetek in potvorba, ki naj bi bila po programu strogo izključena. Italija je sezidala stavbo, ki s svojim kolosalnim redom stebrov na portalu in z razčlenjevanjem sten vzbuja klasicistične spomine, Španija je obnovila forme mavriške in Turčija mohamedanske arhitekture. To so torej vendarle izdelki, izrasli neposredno iz historične tradicije, ki jo je program kot soustvarjevalko moderne umetnosti hotel izločiti. Docela originalna se pa vidi ruska palača, ki jo tvorijo neopisljive in ne jasno zmiselne konstrukcije, bolj kuriozne nego smotrene ali potrebne, in pa danski paviljon, ki je sestavljen iz zelo masivnih prostornih kubov brez vseh stenskih predrtin. Razen tega se „nova inspiracija“ izživlja v mnogih drugih večjih in manjših izdelkih, in čeprav se ji je mnogokrat posrečilo, da pritegne radovedno oko k sebi, kakor ga na cesti priteguje svojemu namenu dobro prikrojen plakat, ji vendar ni uspelo, da bi dokazala nujnost, notranjo zakonitost, skladnost, smotrnost svojih form. Ta nova inspiracija ni izpoved novega umetniškega duševnega stanja, ki se bori za svojstven izraz, s katerim bi mogla nastati nova umetnost, marveč le težnja po zunanjem efektu brez duševne vsebine. Z umetniškega stališča so te nove tvorbe po veliki večini razočaranje, ker so zidani plakati.

Zdi se, da je to dejstvo naravna posledica programa, ki si ga je razstava izdelala, zakaj tiste „inspiration nouvelle“, če jo vzamemo strogo, sploh ni. Še nikoli si ni človek izmislil absolutno nove forme, kakor še nikoli ni upodobil predmeta, za katerega bi ne imel kakršnegakoli vzorca. Nobene resnične umetnosti ni brez tradicije. Svojstvo našega in samo tega našega, najbolj individualističnega časa je, da išče najvišjih umetnostnih vrednot v popolni originalnosti tvornega individua, v neodvisnosti od preteklih dob in od sočasnih tvorb — toda ali se ta popolna originalnost, ki si jo je razstava postavila za smoter, s čimer je izpričala, da so tudi nje prireditelji pravi otroci našega časa, sploh da doseči? Zanimivo je s tega vidika pregledati slikarska dela zadnjih desetih ali petnajstih let. Deliti bi jih smeli v dve kategoriji. V prvo spadajo tista, ki so si v težnji, da se odmaknejo čim dalj od tradicije, iz katere so neposredno prihajala, iskala vzorcev v starejših, „pozabljenih“ dobah, v srednjem veku, v umetnosti iz stoletij preseljevanja narodov, v grški arhaistični umetnosti, v egipčanski, asirsko-babilonski umetnosti ali morda pri orientalskih in primitivnih narodih; ta dela so bila modernemu ljubitelju umetnosti nova, a so kljub temu privrela iz starih tradicij. V drugo kategorijo spadajo slike, ki jim v preteklosti na videz ni najti ničesar podobnega: to so tvorbe umetniških konstruktivističnih filozofov (za primer more biti kubizem Picassojev in njegove mnoge variacije), toda vrednost teh slik je, kar se tiče umetnosti kot take, le v njih dekorativnem učinku, tako da se mirno uvrščajo v sistem barvne ploskovne dekoracije z eventualnimi figuralnimi in stvarnimi motivi, kakršen je tudi v vseh starejših dobah bil znan in ki tvori danes bistvo plakata. Take kubistične slikarske tvorbe sem videl razobešene po golih stenah na hodniku letošnje mednarodne slikarske razstave v Zurichu in priznati je treba, da so tamkaj prijetno učinkovale:

barvne konstrukcije, ki so kot „slike“ brez zmisla, so bile tu zgolj barven dekor in so svoj, po razstavljalcev določeni smoter popolnoma dosegle, ker so steno primerno poživile.

Isto smemo reči o arhitekturi pariške razstave: Deloma se drži starih, čeprav včasih eksotičnih form, deloma izgublja svoj resnobni arhitektonski značaj in postaja pester arhitektonski dekor, tako malo pristna arhitektura kakor umetne razvaline 18. stoletja. Gotovo je obnavljanje historičnih stilov nepotrebno, toda pokazalo se je tudi, da se novi umetnostni izrazi ne dajo dekretirati.

Bila je torej metodična napaka, ko se je zahtevala od razstavljalcev „originalnost“ kot legitimacija za vstop v razstavo; nekateri so se vtihotapili brez legitimacije, mnogi so jo ponaredili. Boljše bi bilo načelo, ki bi izključevalo kopije in zunanje posnemanje zgodovinskih form, ki pa ne bi vzbujalo strahu pred zdravimi vrednotami tradicije in ki ne bi sililo umetnika, da je za vsako ceno, tudi za ceno umetniške resnobe, izviren.

Mnogi so pričakovali, da se bo na tej razstavi razodel „novi stil“ našega stoletja, da se bo tu slednjič pojavila neka enotnost umetniškega prizadevanja naših dni, ki si je moderni človek, zbehan po toliki dispartnosti sedanjih umetniških tvorb, želi. Naj bi se vendar rodil moderni stil kot veren izraz sodobnega življenja, kakor je bila gotika izraz življenja v poznem srednjem veku ali renesansa izraz človeka v začetku novega veka! Toda pričakovanje se ni izpolnilo; kakor se ni dala originalnost doseči na ukaz razstavne komisije, tako želja ni mogla roditi „novega stila“, in kar vidimo na razstavi, je zopet neenotno, kup raznih form, ki si niso le neenake, marveč tudi po svojem zmislu nasprotne. Čas „modernega stila“ še ni prišel in upanje, da že neopažen med nami živi in da se nam sedaj odkrije, je bilo neupravičeno.

Stil kot način izražanja neke kulturne skupine v neki časovni dobi je urejen sistem form, ki ustrezajo sistemu duševnega življenja tiste skupine v tisti dobi. Zveza med splošnimi duševnimi dispozicijami in načinom umetniškega izražanja je tako tesna, da je vsaka sprememba stila znak, da se splošne duševne dispozicije menjavajo, in da je nujna posledica sprememb v kulturni dispoziciji dobe tudi sprememba tedanjega stila. Kakršen je splošni duševni značaj dobe, tak je nje umetnostni stil. Močne, notranje enotne kulturne skupine in perijode se manifestirajo v umetnosti v močnem in enovitem stilu, ki je tem bolj enovit, čim bolj so dotični kulturni krogi duševno enotni. Tu je iskati razlage za (relativno) enotnost starokrščanske, romanske, gotske, renesančne arhitekture, to nam pojasnjuje tudi dispartne formalne elemente v poznorimski umetnosti in dispartne težnje v umetnosti moderne Evrope. Naš čas, ki je notranje tako razbit, kakor ni bila še nobena doba izza propada rimsko-helenske kulture, ki je izgubil enoto svetovnega nazora in vere, ki nima nobene svoje filozofije, ki se v najtežjih bojih trudi, da si ustvari nov socialni red, ki se mu pod nogami rušijo vsi stari fundamenti, a mu še ni dano, da bi vedel, iz česa si bo gradil bodočnost — ta čas ne more imeti enotnega stila. Moderni stil je vsa ta raznolika navlaka,

ki jo ustvarja sodobna umetnost; naša doba daje tudi umetnosti samo to, kar ima, in enotni stil se ne more s programi iztisniti iz nje. Da se ustvari nov, velik, enoten umetnostni stil, bi se morale spremeniti vse sestavine naše kulture, bi se morale znati razvrstiti v nov kulturni sistem, bi se morala ustvariti nova, naši dobi ustrezajoča harmonija življenja. Kakor trdno verujemo, da se bo to nekoč tudi izpolnilo, tako za gotovo smemo pričakovati, da tedaj nastane enoten „moderni stil“, čeprav moramo dvomiti, ali se bodo tedaj še prirejale razstave modernih dekorativnih umetnosti.

Varstvo spomenikov.

(Od 1. III. do 1. VII. 1925).

Poroča konservator dr. Fr. Stelè.

Zg. Besnica, slika sv. Radegunde, les, tempera, 85 × 105 cm, visi na steni ob vhodu v Župančevo hišo (št. 45). Radegunda sedi v ospredju obrnjena en face, na klopi brez naslonjala. V levi drži knjigo, v desni opatsko palico, na glavi ima krono. Ozadje tvori pogled na mesto z gotskimi arhitekturami. Slabo ohranjena, vsa finejša izdelava je izprana. Slika je iz prvih desetletij XVI. stol. in je bila nedvomno nekdanj v župni cerkvi. Za umetnostno zgodovino je kljub slabi ohranitvi ohranila svoj pomen radi redkosti takih spomenikov pri nas.

Božjakovo, podružna cerkev, restavracija po potresu poškodovanih fresk iz sr. XIX. stol. (Jurij Tavčar). Delo je izvršil M. Sternén, ki je osnažil celo slikarijo, zazidal večje razpokline in zakital manjše ter ta mesta doslikal oziroma retuširal. Nad korom je bila slikarija vsled vlage deloma uničena; ta del je bil obnovljen.

Gor. Breg pri Ptujju, cerkev sv. Roka, orgeljska omara je čisto svojevrstna umetnina. Prednji del ima namreč obliko baročnega oltarnega nastavka s predelo in atiko. Srednji del, vsebujoč piščali, se zapira s krili nalik gotskemu krilnemu oltarju. Krila so poslikana. Na zunanjih straneh sta sliki Davida, ki igra na harfo in sv. Cecilije, ki igra na orglje; na notranjih pa Marijino oznanjenje. Slike so za splošni dosedaj znani nivó materiala XVII. st. izredno dobre, sv. Cecilija je naravnost izborna. Datiram jih približno v sr. XVII. stol. — V vojni so bile orglje oropane piščali, sedaj pa nameravajo orglje obnoviti. Konservator je opozoril merodajne faktorje na izredno umetniško vrednost sedanje omare s prošnjo, da se nove orglje uredé tako, da se bo ohranila stara omara; eventualno potrebno popravilo naj se izvrši v sporazumu s Spomeniškim uradom.

V cerkvi se nahaja na južnem stranskem oltarju lesen kip Materje božje. Marija stoji, vpognjena je v izraziti S-črti in drži na levi roki dete Jezusu. Jezus drži v levici okrogel predmet (jabolko?), z desnico pa se dotika Marijine brade. Kroni in žezlo v Marijini desnici so novi. Vis. 75 cm Provenienca menda iz cerkve sv. Treh kraljev v Slov. Goricah. Čas postanka 1. pol. XV. stol.

Ob stranskem vhodu je lesen kip sedečega sv. Avguština, značilno rezbarsko delo z letnico 1625.

Dobrava pri Škofji Loki, lovski gradič. V prvem nadstropju se nahaja v veliki sobi lesen poslikan strop. Slikarija predstavlja venec valovito previjajoče se trte z rozetnimi cvetovi, vpisan v štirioglat obrobni venec iz listov in sadja. V krogu se nahaja slika Aurove, sedeče na bogatem vozu z rozetnimi kolesi, voz vlečeta dva golobčka, ki jih drži boginja na vajetih. V oglih med krogom in obrobnim vencem so se prvotno nahajale sedeče alegorične figure. Ohranjeni sta samo dve, ker je en del stropa že uničen. Prostor služi za senik; strop je ves pokrit s pajčevino in na debelo s prahom. Deloma ga uničuje tudi vlaga. V sedanjem položaju je zapisan gotovemu uničenju. Delo je izvršil koncem XVII. stol. kak Italijan ali italijansko šolan slikar, ki je imel neko srednje znanje in veliko dekorativno disciplino. Med okni na steni je na zid narisana letnica 1696, ki je posneta po stari; čas se sklada s stilističnim značajem slikarije. Žalibog je bil konservatorjev poskus rešiti zanimivo dekorativno delo pred gotovim poginom radi nerazumevanja položaja, ki ga je pokazal lastnik, brezuspešen.

Hrastovec, grad, prodaja peči. Posestnik grof Herberstein je oddal grad v najem ruskim beguncem, ki so jeseni otvorili tam svojo gimnazijo. V zvezi z dejstvom, da bo grad težko še kedaj služil za gosposko rezidenco, za katero je bil zidan in bogato opremljen, je posestnik prepeljal galerijo prednikov rodbine Herberstein in arhiv v svoj grad v Ptuj in sklenil odstraniti dragocene peči, ki so za zavod, ki je grad prevzel, brez praktičnega pomena. Obenem je zaprosil za dovoljenje, da jih sme v slučaju, če bi jih ne mogel prodati v tuzemstvu, ponuditi v nakup v inozemstvu.

Predno so grad prevzeli Rusi, je nato konservator cel grad temeljito pregledal, fotografiral najzanimivejše objekte, opisal vse peči in naznačilneje med njimi fotografiral. Peči obsegajo lepo serijo, ki se deli v glavnem na tri skupine: 1. baročna iz 1. pol. XVIII. stol., 2. rokokoška iz sr. XVIII. stol. ter 3. klasicistično-biedermeierska iz 1. pol. XIX. stol. Vse tri so zastopane po prav lepih, deloma odličnih kosih. Najbogatejša po oblikah je rokokoška. Po daljših pogajanjih je bilo lastniku dovoljeno prodati peči eventualno tudi v inozemstvu pod pogojem, da jih najprej ponudi Muzeju za umetno obrt v Zagrebu, ki bi edini izmed domačih javnih zavodov utegnil reflektirati na to zbirko. Ta je ponudbo odklonil, nakar je bila prodaja inozemcu dovoljena pod sledečimi pogoji: 1. Prodajo se lahko vse peči razen onih v „veliki biljardni dvorani“ in v dvorani s sliko Diane na stropu, ki sta poleg kapelice edina dva še nedotaknjeno ohranjena prostora v gradu in se bo v njih ohranil v arhitektonsko bogati stavbi vsaj mal ostanek nekdanjega knežjega miljéja. Velika biljardna dvorana se porabi za rekreacijo učiteljskih moči zavoda, dvorana z Diano pa za rekreacijo otrok. Slika Diane na stropu tega prostora (signirana na desni ob robu I. B. M. P.) se prepne z belim platnom, ker je po mnenju pedagogov neprimerna za deco. Namepravna odstranitev s stropa se odločno odklanja, ker je slika le na

svojem sedanjem mestu popolnoma varna pred poškodbami. — 2. Umetniško in zgodovinsko važni predmeti, ki so bili prenešeni v grad Ptuj, se bodo tam ohranjevali. Ni pa ugovora proti eventualni prodaji starih mobilij, zloženih v pritličju gradu v Ptuj, ki jih je konservator ogledal. — 3. Vsaka misel na prodajo dragocenih gobelinov v gradu Ptuj se opusti. Sploh se polaga velika važnost na ohranitev vseh v Ptuju koncentriranih zbirk. — Grof Herberstein je te pogoje sprejel.

Sv. Jurij v Prekmurju, stara župna cerkev, freske. Pri obisku Prekmurja je konservator izvedel, da pravkar podirajo staro župno cerkev pri Sv. Juriju in da so bili pod streho vidni ostanki fresk. Prišel je tja, ko se je podiranje ravno začelo, tako da je še mogel ugotoviti staro stanje. Stara cerkev je predstavljala izredno dobro ohranjen primer tipične gotske stavbe XIV. stoletja v Prekmurju, ki je bil izpremenjen samo v ladiji, katera je bila pozneje, verjetno v baročni dobi, obokana. Zunanjščina pa je bila v zidovih skoro nedotaknjena. Cerkev sama je obstojala iz pravokotne prvotno z ravnim lesenim stropom prekrите ladije in ožjega s tremi stranicami osmerokota zaključenega obokanega prezbiterja. Prezbiterij je imel opornike. Zakristija na severni strani je bila del prvotne stavbe. Pred fasado je stal zvonik, čegar pritličje je bilo prekrito s šilasto banjo in je tvorilo odprto vhodno lopo. Ogli zvonika in fasade so imeli v diagonalo postavljene opornike, katerih grupacija je tvorila prav učinkovit okvir fasadi. Pri preiskavi sten znotraj se je izkazalo, da je bila severna stena v celem obsegu poslikana, južna pa je imela ostanke fresk, katerih vsebine ni bilo mogoče več rekonstruirati. Južna stena je imela tudi zunaj ostanke fresk, iz katerih se je dal spoznati spodnji del slike sv. Krištofa z morskimi živalmi. Slike na severni steni so bile razvrščene v treh vodoravnih pasovih nad nefiguralnim pritličnim pasom. Tema slik je bil, kolikor se je dalo spoznati, pasijon. Ohranjena je bila v vrhnjem pasu zadnja večerja, ob nji na desni ostanek slike brčkone Jezusovega vhoda v Jeruzalem in ob nji slike sv. Jurija v borbi z zmajem. V drugem pasu se je razločila slika Judinega poljuba in dogodka z Malhom, nato slika Jezus pred Herodom, ter posamezne figure dveh drugih scen, ki jih ni bilo mogoče tolmačiti. V spodnjem pasu je bila različna samo slika Kristusa na križu. Slike so bile zelo slabo ohranjene in bi jih tudi v slučaju ohranitve stavbe ne bilo mogoče ohranjovati. Slike so bile iz 1. pol. event. srede XV. stol. — Podrti sta bili obe steni ladije. Novo stavbo zidajo po načrtih graškega arhitekta Hansa Pascherja pravokotno na sedanjo, tako da ostaneta ohranjena zvonik in prezbiterij. Konservator je toplo priporočil neizpremenjeno čuvanje značilnega vhoda pod zvonikom.

Ljubljana, frančiškanska cerkev, restavracija fresk v kapelah. Določilo se je, da se letos izvrši samo delo v kapelkah sv. Antona in sv. Frančiška. Vodstvo prevzame M. Sternén; sodeluje A. Jebačín. Napravljeni poskusi na mestu so dokazali, da bo treba ornamentiko skoro popolnoma obnoviti; pri restavraciji

figuralnih slik pa se bo postopalo po strogih načelih retuširanja manjkajočih delov in dostavitve samo res uničenih delov slik.

Ljubljana, delo na prezidavi plitličja desnega magistratnega krila je bilo dovršeno po načrtu arhitekta Mušiča, nakar so bile na sestanku zastopnikov umetniških korporacij, spomeniškega urada in mestnega magistrata določene podrobnosti za obnovitev ometa na celi fasadi in njegove barve, ki je bila določena kot temnosivkavsta, vendar se je njen ton določil šele po poskusih na ometu. — Glede obnove razpadlega ometa srednjega magistratnega poslopja so bili določeni sledeči principi: Ves omet se obnovi v istem načinu in barvi kakor je sedaj, to je v naravni barvi ometa brez barvanja. Vogalni kamni v nadstropjih in konzole pod streho se obnove v ometu, kakor so bili dosedaj. Arkadni oboki, veža, stopnišče in veže v nadstropjih se prepleškajo na novo v dveh tonih brez vsakršnih okraskov. V veži naj bi se oprostili zidovja vsi kamniti stebri. V dvorišni arkadi prvega nadstropja se izmenja ogelni stebriček z novim. Glede obnove sgrafittov na dvorišnih stenah je bilo izrečenih več nasprotujočih si mnenj: a) Narede naj se popolnoma novi po starih vzorcih. b) Konservator je nasproti temu predlagal ohranitev tega, kar še obstoja, ostalo pa naj se samo zamaši z gladkim ometom. Pozneje je konservator predlagal kompromis: Obdržé naj se ohranjeni deli, ostalo pa se dostavi z vzorcem, ki naj bi bil prosto posnet po ohranjenih delih, pa jim ne bi sledil suženjsko, da se bo razlikovalo staro od novega. Izjavlja pa se proti načrtu popolnoma nove kopije po starih vzorcih ter v tem slučaju zagovarja svobodno novo kompozicijo vzorca.

Sp. Logatec, župna cerkev, povečanje. Konservator se je prvotno zavzemal za izvedbo že pred vojno po bivši centralni komisiji za varstvo spomenikov odobrenega načrta, ki je predlagal povečanje potom odprtja stranskih sten v prezbiteriju in podaljšavo prezbiterija proti vzhodu. Notranjščina cerkve predstavlja namreč izredno lepo arhitektonsko celoto iz konca XVIII. stol., katera bi po tem načrtu ostala v jedru povečane stavbe popolnoma ohranjena. Po posvetovanju z ljubljanskimi arhitekti pa je z ozirom na nepraktičnost predlagane rešitve izpremenil svoje stališče v toliko, da je sporazumno z Društvom za krščansko umetnost stiliziral svoj predlog v smislu čisto nove rešitve na mestu sedanjega prezbiterija, kar bi bilo najbolj priporočljivo z ozirom na praktično porabnost povečanega prostora ter na estetski učinek nove celote.

Maribor, cerkev sv. Magdalene, nova stavba. Mestni magistrat je novo stavbo po načrtih arhitekta Czeikeja dovolil. — Na predhodni komisiji v smislu § 144. stavbnega reda je konservator podal sledečo izjavo: „S stališča varstva spomenikov in lokalne zgodovinske tradicije predloženih načrtov brez ozira na skromno umetniško vrednost stare stavbe ne morem priporočiti. — Kot v vsakem slučaju ohranitve vredne predmete iz stare cerkve označujem prižnico, stranski oltar v kapeli, obe sliki v stranskih oltarjih, sliko Marije pomočnice v stranski kapeli in krstni kamen, ki naj se ohrani vsaj kot starina, če bi ga že ne bilo mogoče več de-

jansko porabiti." — Dela na stavbi nove cerkve se pa dosedaj niso pričela.

Nova Štifta pri Ribnici, cerkev. Požar je uničil lepo streho na cerkveni kupoli. Stavba cerkve pri požaru ni bila poškodovana, tudi ne stenske slike v kupoli. Streha je bila obnovljena s pločevinastim krovom v približno isti obliki kakor je bila uničena.

Vinica, župna cerkev, slika Brezmadežne, bržkone Cebejevo delo, ki se je poprej nahajala v severnem stranskem oltarju, je bila odstranjena in shranjena na neprimernem mestu v župnišču. Konservator je priporočil vrnitev slike, ki je zanimiva, četudi ne najboljše Cebejevo delo, na njeno prvotno mesto.

Sv. Volbenk v Poljanski dolini, strehe stolpov. Ta cerkev v bližini Tavčarjevega Visokega ima dominujočo lego in je vidna daleč po Poljanski dolini. Poseben kras sta ji dva lepa baročna stolpa, ki sta bila pa že pred vojno zelo zanemarjena. Letos spomladi si ju je konservator zopet ogledal in konstatiral, da je stanje njunih streh skrajno slabo, posebno na severnem stolpu, kjer je odgnil ogel spodnjega venca ostrešja in začel razpadati lepi kamniti podstrešni venec zidane arhitekture; stopnice v ta stolp so se vsled preperelosti sploh že podrle. V nedosti boljšem stanju je bila streha na južnem zvoniku. Konservator je opozoril merodajne činitelje na nujnost popravila in priporočil ohranitev dosedanje zunanjsčine s pokrajino tako lepo se vjemajoče stvabe. Ko se je pokazalo malo razumevanja za estetske vrednote teh zvonikov in se je pojavil lokalni načrt enostavno podreti obe strehi in pokriti vrh zvonikov z betonskimi ploščami, se je energično izrekel proti ti estetski nemožnosti in predlagal, naj se obnovi vsaj streha na boljše ohranjenem stolpu, ona na severnem pa naj se nadomesti s prav nizko piramido, katero bi bilo mogoče kriti tudi z opeko in ki bi vsaj lepo arhitekturo stolpa zavarovala pred razpadom. V skrajni potrebi bi ne bil niti največji estetski pregrešek, če bi se oba stolpa tako pokrila. Poleti je hud vihar končno podrl streho severnega stolpa. Pri merodajnih činiteljih je bil ponovljen protest proti betonski plošči in priporočena rešitev v prejšnjem smislu.

Vrzdeneč, podružnica, freske. Opozorjena na to cerkev po visoko dekorativni sliki sv. Krištofa iz ca. 1540 na zunanjsčini prezbiterija, sta konservator in M. Sternén cerkev natančno preiskala in konstatirala, da vsebujejo stene notranjsčine pod beležem freske. Prvi poskus je ugotovil, da so freske v prezbiteriju in v ladiji in sicer v ladiji na obeh stenah v dveh, druga na drugi ležečih plasteh, katerih ena je iz 1. pol XV. stol., starejša pa, od katere se je pokazalo par kronanih glav iz scene sv. treh kraljev, je po površni sodbi najmanj iz konca XIII. stol. ter bržkone najstarejša dosedaj znana v Sloveniji. Konservator je stopil v stik z lokalnimi činitelji radi odkritja ostankov na stroške Spomeniškega urada. Nadaljna usoda slik se odloči šele, ko bo odkritje pokazalo njihovo obsežnost in kvaliteto.

Žažar, podružnica, ozidje okrog cerkve. Dosedaj je nizko, zidano a skrajno zanemarjeno. Predložen je bil načrt za ogra-

ditev cerkve z žično ograjo na betonskem zidu. Konservator se je izrekel v smislu vaše estetike odločno proti načrtu in priporočil nizko surovo kamenito ozidje s porabo starih lepih vhodnih stebrov. Stiki med kamni naj bi se dobro zalili. Cerkev leži na periferiji vasi na prijaznem hribu in bi vsaka druga rešitev uničila dosedanjo idilo.

BIBLIOGRAFIJA 1925.¹

Priobčil M. Marolt.

I. Knjige.

- * Inkiostri D. M., Moja teorija o novoj dekorativnoj srpskoj umetnosti i njenoj primeni. Beograd 1925. Izdanje piščevo.

Iz ljubljanske šole za arhitekturo 1925. Izdaja Ognjišče akademikov arhitektov v Ljubljani. Str. 127. Načrti. — Poročili k diplomskim delom.

- * Kostić dr. Mita, Srpski bakrorezi osamnaestog veka. Preštampano iz Letopisa Matice Srpske, knj. 303, sv. 2. Novi Sad 1925. — Poročilo: L-ja v Novem životu XXIII, 1, str. 31.

* Miković dr. Laza-Tatić arh. Žarko, Markov manastir. 3. knjiga zbirke Srpski spomenici, izdaja Narodni muzej u Beogradu. Tisk Grafike, Novi Sad.

- * Stanojević Ljub., Stari srpski zapisi i natpisi. Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda. Srpska kralj. akademija. (Letos je izšla peta, zadnja knjiga te zbirke, ki služi predvsem jezikoslovnim študijam, vsebuje pa mnogo napisov iz cerkev in samostanov, ki utegnejo biti važni za umetnostnega zgodovinarja).

II. Časopisi in zborniki.

Narodna Starina. Uredio dr. Josip Matasović. Br. 7. Iz vsebine: Iveković Č. M., Grobovi otaca. 1—28. — Urlič Sime, Dubrovački arkiv. 76—78. — Sranić dr. Branko, 1. međunarodni kongres vizant. studija u Bukare-

štu. 78—80. — Šilović dr. Slade, Rodna kuća Ivana Lucija u Trogiru. 80—84. — Vurnik Stanko, Belokranjica. — Publikacije. — Bilješke.

Youngoslav Review. Januarska številka je posvečena Meštoviču.

III. Razprave.

Cibej dr. Fr., Doneski k utemeljitvi sociologije umetnosti. Dom in Svet 58, štev. 1, str. 54—59; št. 2, str. 86—90; št. 3, str. 121—125; št. 4, str. 150—156.

* Deroko Aleksander, Jedna potrebna orijentacija u našoj staroj umetnosti. Pokret II, br. 43—46, str. 300—304.

* D., Politika i umetnost. Nova Evropa XI, br. 5, str. 129—135.

Đogo Husejin, Slikarstvo i kiparstvo kod muslimana. Gajret št. 11.

Grün Lav, O materialističkom pomatranju umetnosti. Književna republika II, br. 4, str. 151—159.

Karaman Ljubo, (poročilo iz Jugoslavije): 1. Considérations générales. 2. Art byzantin. Bibliographie (1918—1924). Byzantion tome 1, str. 686—694. (1924). L'architecture dalmate du haut moyen age et Byzance. Academie Roumaine: Pulletin de la section historique, tome XI. Bucarest 1924.

Morassi Ant., Antica pittura popolare nell'Istria. Le vie d'Italia XXX (1924), št. 10, str. 1064—1072. — Poročilo dr. Steleta v Času XIX, št. 5 pod naslovom „Iz revij“.

* Petković dr. Vlad. R., Stari srpski spomenici u južnoj Srbiji. Glasnik profesor. društva knji. V, sv. 4, str. 176—185.

* Popović Pera J., Fasada manastira Manasije. Prilozi za

¹ Do 1. julija.

* V cirilici.

- književnost, jezik, istoriju i folklor knj. IV, str. 187—192.
- Saria dr. Balduin, Zemljevid arheoloških najdišč v Sloveniji, Časopis za zgodovino in narodoslovje XX, št. 1, str. 72—80.
- * Sidorov A., Plastička umetnost u Poljskoj, Novi Život XXII, 10, str. 514—516.
- Soffici Ardengo, Kratek oris italijanskega slikarstva, Dom in Svet 58, št. 5, str. 115—117.
- Stele Fr., Troje uresničenj mysticizma v umetnosti, 1. Ikona; 2. Beuron; 3. Tuš, Dom in Svet 58, št. 1, str. 40—47. — Ohranimo estetsko lice mestne hiše! Slovenec št. 9, (15. I).
- Steska Viktor, Pregled naše umetnosti, Umetnost koncem osemnajstega stoletja, (Rokoko in klasicizem), Mladika VI, št. 1, str. 25—26; št. 5, str. 106—108; št. 4, str. 144—147; št. 5, str. 185—187; št. 6, 224—227; št. 7, str. 260—264.
- Szabo D., Arhitektura u kraljevini SHS u novom vijeku, Narodna enciklopedija str. 74—76.
- * Vašić dr. Miloje M., Propadanje srpskih nacionalnih spomenika, Srpski knjiž. glasnik knj. XV, br. 2, str. 110—119. — Crkva sv. Petra u Prikom kod Omiša i sitna arhitektura u Dalmaciji, Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor, knj. IV, str. 105—116.
- #### IV. Biografije.
- Bartol Marica, Karolina Bulovčeva, ženski svet III, št. 7, str. 194.
- Borko Božidar, Michelangelo, Jutro št. 64, (15. III).
- Delalle I., Armando Spadini, Jugosl. Njiva IX, br. 11, str. 595—96.
- Jiroušek Antun, Viktor Kovačić, Vijenac III, knj. IV, br. 5, str. 141—145. — Kršnjavi i hrvatska tvorna umjetnost, Vijanac III, knj. IV, br. 9, str. 245—248.
- Kully Artur, Mirko Rački und sein Schaffen, Ost und West (München) 5, No 10, (7. III).
- Kuzmić Martin, Dva grčka slikara, Protogen, Apelo, Omladina VIII, br. 9 i 10, str. 167—171.
- * Marković Radoje, Paško Vučetić, Raskrsnica IV, br. 25 i 24, str. 81—82.
- Nikolajević dr. Boža S., Kipar Ivan Napotnik, Prevod iz Raskrsnice v Jutru št. 15, (18. I).
- Nikolić F., Dr. Izidor Kršnjavi, Vijenac III, knj. IV, br. 9, str. 241—245.
- Papini Giovanni, Armando Spadini, Dom in Svet 58, št. 5, str. 117—119.
- Parkes Kineton, Ivan Meštrović, skulptor-arhitekt, Iz The Architectural Record prevel Kosta Stranjić v Srbskem knjiž. glasniku knj. XV, št. 5, str. 567—576.
- Radica Bogdan, Ardengo Soffici, Dom in Svet 58, št. 4, str. 147—150.
- Raimondi Giuseppe, Carlo Carra, Dom in Svet 48, št. 4, str. 146—147.
- Rod Iva, K osamdesetgodišnjici Izidora Kršnjavoga, Vijenac III, knj. IV, br. 12, str. 567.
- Stele Fr., Brata Kralja, Dom in Svet 58, št. 5, platnice.
- Steska Viktor, Slikar Josip Tominec, Slovenec št. 5, (4. I).
- Škodlar Fr., Profesor Ivan Franke, Jutro št. 82, (5. IV).
- Zarnik Miljutin, André Devambez, Sl. Narod št. 6, (9. I).
- Brata Kralja, Ilustrirani Slovenec št. 12, (15. III). — Maksim Gaspari, Ilustrirani Slovenec št. 25, (1. IV).
- Francisco de Goya y Lucientes, Dom in Svet 58, št. 2, platnice.
- Ing. Cyril Metod Koch, Jutro št. 106, (7. V).
- Iz častne knjige katoliškoga rokodelskega društva v Ljubljani, Življenjepisi: Jebačin Anton, Repič Alojzij, Pengov Ivan, Matěj Třpin, Slovenec št. 145, (10. VI).
- Meštrović, the Serb, The Literary Digest, New York, Dec. 1924, str. 28—29.
- Nadežda Petrović, Jutro št. 87, (11. IV).
- Narodna enciklopedija SHS, Ur. dr. St. Stanojević, Izdavač Bibliografski zavod u Zagrebu, Prvi 5 zvezki (do besede Bunjevci) prinašaju sledeće življenjepise: Abramić Mihovil, arheolog (V. N.).

— Adamović Stevan, kipar (V. P.). — Agapić, slikar (A. Sch.). — Ajlec Josip, kipar (F. S.). — Alberthal Ivan, arhitekt in kipar (F. S.). — Alekšič Dušan, slikar (V. P.). — Alekšič Ivan, slikar (V. P.). — Alekšič Nikola, slikar (V. P.). — Alekšič Stevan, slikar (V. P.). — Alekšič Zarije, ikonopisac (V. P.). — Aleksijevič Spiridion, slikar (V. P.). — Almanach, slikar (V. S.). — Andreas von Lack, arhitekt (V. S.). — Andreas von Ostrog, slikar (F. S.). — Andrić Vjekoslav, slikar (A. Sch.). — Angeli Radovani Branko, slikar i kipar (A. Sch.). — Aralica Stojan, slikar (A. Sch.). — Arambašič Dragomir, kipar (V. P.). — Aron Antun, slikar (A. Sch.). — Arsenović Konstantin, slikar (V. P.). — Auer Robert, slikar (A. Sch.). — Avramović Dimitrije, slikar (V. P.). — Berbić Ljubo, slikar (A. Sch.). — Bačević Dimitrije, ikonopisac (V. P.). — Bajalović Petar, arhitekt (V. P.). — Bakalović Georgije, slikar (V. P.). — Baltić Simeon, ikonopisac (V. P.). — Bečić Vladimir, slikar (A. Sch.). — Beković Vatroslav, slikar (V. P.). — Benković Friderik, slikar (A. Sch.). — Bergant Fortunat, slikar (F. S.). — Berneker Fr., kipar (F. S.). — Bestal Anka, slikarica (A. Sch.). — Bešević Milika, slikarica (V. P.). — Bešević Nikola, slikar (V. P.). — Bayer Ivan (F. S.). — Bijelić Jovan, slikar (V. P.). — Birolla Gvidon, slikar (F. S.). — Bočarić Spiro, slikar (V. P.). — Bojer Georgije, slikar (V. P.). — Bojničić Vjera, slikarica (A. Sch.). — Borelli-Alačević Zore, slikarica (A. Sch.). — Boko-
vić Mihajlo, slikar (V. P.). — Bonifazio Natal, bakrorezac (A. Sch.). — Borović Rade, arhitekt (V. P.). — Brundschmidt Josip, arheolog (V. N.). — Budimljanin Jevstije, ikonopisac (V. P.). — Budimljanin Strahinja, ikonopisac (V. P.). — Buhek Ivan, slikar (F. S.). — Bukovac Vlaho, slikar (A. Sch.). — Bulić Frane, arheolog (V. N.).

Kratice avtorjev: V. N. = Novak Viktor, V. P. = Veljko Petrović, V. P.-ć = Vladimir Petković, F. S. = Fran Stele, V. S. = Viktor Steska, A. Sch. = Schneider Artur.
— Nikodem Pavlovič Kondakov umrl. Slov. Narod št. 41. (20. II.).
— Paško Vučetić, Jutro štev. 65. (17. III.).
— Prof. Jan štursa umrl. Jutro št. 104. (5. V.). — Kipar Jan štursa, Jutro št. 115. (17. V.).
— Sandro Botticelli, Mladika VI. št. 1, str. 54. — Caravaggio, Mladika VI. št. 4, str. 155. (Pod naslovom: Naše slike).

Slovenski biografski leksikon. Uredil dr. Izidor Cankar. Založila Zadržna gospodarska banka, t. zvezek: Abraham-Erberg prinaša sledeče življenjepise: Ajlez Jožef, kipar (Cr). — Albertal Ivan, stavbar in rezbar (St). — Almanach, slikar (St). — Andrej iz Loke, stavbenik (Stl). — Andrej iz Ostroga, slikar (Stl). — Aquila Joh. iz Radgone, slikar (St). — Avsec Fr., umetn. zgodovinar (*). — Ažbe Anton, slikar (Ml). — Banko Ivan, podobar (St). — Battig Josip, slikar (St). — Berneker Franc, kipar (*). — Beslei Peter de Lubiana, stavbar (St). — Birolla Gvidon, slikar (*). — Bizjak Martin, kipar (St). — Bombasio Carlo, kamnosek in kipar (St). — Bombasio Francesco, stavbenik in kamnosek (St). — Bombasio Ludovico, stavbar in kamnosek (St). — Borovski Janez, slikar (St). — Bradaška Matija, slikar (St). — Brollo Jakob, slikar (St). — Brunno p. Ortner, slikar (St). — Bucik Avgust Andrej, slikar (*). — Bulovec Karla, kiparica (*). — Cankar Izidor, umetn. zgodovinar (*). — Cauçig Frančišek, slikar (St). — Cej Anton, slikar (St). — Cerasollo Marcel, stavbar (St). — Cesar Andrej, kipar (St). — Cesar Ivan, podobar (St). — Chatzpeck Jakob, iluminator (Stl). — Cimhol Janez, slikar (St). — Cle-
rich Ludovik de, slikar (St). — Costa Janez Krstnik, podobar (St). — Cotič Viktor, slikar (Ml). — Cussa Mihael,

- kipar (St). — Czetinovich Andrej Ludovik, slikar (St). — Čeferin Luka, slikar in podobar (St). — Črnologar Konrad, konservator (Mal). — Črt Ivan, zidar (St). — Dobnikar Frančišek, risar (Ml). — Dolinar Lojze, kipar (Ml). — Dostal Josip, umetnostni zgodovinar (*). — Egartner Josip, st. in ml., slikarja (St).
- Kratice avtorjev: Cr = Cankar; Ml = Mesesnel; St = Steska; Stil = Stele; * = po lastnih podatkih.
- Slikarska 40 letnica Bele Čikoša. Jutro št. 104. (5. V.).
- S. Šantel. Vjesnik osječke oblasti br. 5. (1. II.).
- Znamenita 450 letnica. Obletnica rojstva kiparja Michelangela. Jutro šte. 59. (10. III.).
- V. Književna poročila. Kritike in polemike. Razstave.**
- Mal. Zgodovina umetnosti SHS. Stele, Oris.
- Kovačič Fr., 1. Stele Fr.; Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih. 2. Mal Josip; Zgodovina umetnosti SHS. Časopis za zgodovino in narodoslovje XX, št. 1, str. 97—99.
- Lunaček Vl. Jedna povijest jugoslavenske umjetnosti. (Malova Zgodovina umetnosti SHS). Obzor št. 47. — Odgovor dr. Jos. Mala v Slovincu šte. 62. (17. III.).
- Mantuani dr. Jos., Stele Fr.; Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih. Čas XIX, zv. 2 in 3, str. 145—168.
- Mole Vojeslav, Josip Mal; Zgodovina umetnosti pri Slovencih, Hrvatih in Srbih. Ljublj. Zvon XLV, šte. 1, str. 58—60.
- Stele Fr., Josip Mal; Zgodovina umetnosti pri Slovencih, Hrvatih in Srbih. Čas XIX, str. 258—264.
- Zakavec F., Z jihoslovanškých publikaci o umění. (Stele; Oris). Volně směry XXIII, št. 11, str. 279; št. 12, str. 302—303.
- Manesove razstave v Ljubljani, Zagrebu, Beogradu.
- * Marković Radoje, Manes. Raskrsnica IV, br. 21 i 22, str. 79—81.
- Miše Jerolim. Izložba čehoslovačkog likovnog udruženja „Manes“. Književna republika II, br. 4, str. 185—187.
- * M. K., Izložba češke moderne umetnosti. Srpski književni glasnik knj. XIV, br. 2, str. 158.
- * T., Izložba češke moderne umetnosti. Pokret II (1924), br. 39 i 40, str. 251.
- Manesove razstave v Jugoslaviji. Nar. dnevnik št. 110. (12. VI.).
- Razstava Bulovčeva, Jakopič, Jama, Klemenčič, Kobilca, Kos, Napotnik, Šantel, Vavpotič, Vesel, Zajc, Zupan, Zupančeva.
- Dobida Karel — Škodlar Fr.; polemika. Dobida K., Po božični umetnostni razstavi. Kritika I, št. 1, str. 3—6. — Škodlar. Kritika o kritiki. Slov. Narod št. 55. (6. III.). — Dobida K., Odgovor g. Škodlarju. Kritika I, št. 2, str. 32.
- Mesesnel Fr., Razstava umetnin. Ljublj. Zvon XLV, šte. 1, str. 62—64.
- Pilon Veno, Razstava v Jakopičevem paviljonu november-december 1924. Kritika I, št. 1, str. 14—15.
- Sijanec Franc. Die Malerei der XXXI. Kunstausstellung im Jakopič Pavillon in Ljubljana. Marburger Zeitung št. 1. (1. I.).
- Razstava brata Dobrovič, Dolinar, Kos.
- VI. razstava Narodne Galerije v Ljubljani. Maj-junij 1925. Dobrovič Petar, Kos Gojmir Anton, Dolinar Lojze, Dobrovič Nikola. (Katalog z življenjepisi in reprodukcijami).
- Borko Božidar, VI. razstava Narodne galerije v Ljubljani. Tabor št. 124. (4. VI.).
- Knaflič dr. Vl., Dobrovič-Kos-Dolinar. Jutro šte. 140. (19. VI.).
- Škodlar Fr., Gojmir Anton Kos. Jutro št. 114. (16. V.).
- Zorman Janez; P. Dobrovič, N. Dobrovič, L. Dolinar, A. G. Kos. VI. razstava Narodne Galerije v Jakopičevem paviljonu. Nar. dnevnik št. 122. (27. VI.).

- Kipar Lojze Dolinar. (K VI. razstavi Nar. Galerije). Jutro št. 109. (10. V.).
- Pomladna razstava v Ljubljani. Jutro št. 116. (19. V.).
- Slikar Petar Dobrovič. Jutro št. 120. (24. V.).
- Cirković St., Pariška razstava. Sl. Narod št. 144. (28. VI.).
- Č. Meštrovičeva Njegoševa grobnica na Lovčenu. Nova Evropa XI. br. 1. str. 21—22.
- Dobida Karel. Prirejanje umetnostnih razstav. Kritika I. št. 2. str. 50.
- Dobida dr. Karel-Stele dr. Fran: polemika. Dobida K., Iz stare Ljubljane. Kritika I. št. 2. str. 22—25. — Stele Fr., Iz stare Ljubljane. Slovenec št. 81. (10. IV.).
- Đirić Irinej. Ikonografske primembe. (Petković: Studenica). Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor knj. IV. str. 324—327.
- Karlin Pavel. Razstava slikarja Trstenjaka v Parizu. Jutro št. 158. (17. VI.).
- Kovačič Fr., Buličev zbornik. Časopis za zgodovino in narodoslovje XX. št. 1. str. 99—100.
- K., Razstava poljske grafične umetnosti. (V Beogradu). Jutro št. 98. (26. IV.).
- Kregar Rado-Mesnel Fr.: polemika. Kregar R., Inscepcija Golgote. Jutro št. 76. (29. III.). — Mesnel Fr., Dve dramski predstavi. Slovenec št. 74. (2. IV.). — Kregar R., Odgovor na kritiko g. dr. Mesnela o Golgoti. Jutro št. 85. (9. IV.).
- * Lazarevič Petar. Izložba crteža g. g. Lubomira Ivanovića i Živorada Nastasijevića. Srpski književni glasnik knj. XIV. št. 8. str. 626—628.
- * Marković Radoje. Izložba Bogoslava Vojnovića-Pelikana. — Proljetni Salon. Raskrsnica IV. br. 21—22. str. 81—88. — Meštroviću Americi. Izložba Lj. Ivanovića i Ž. Nastasijevića. Raskrsnica IV. br. 23—24. str. 76—84.
- Miomandre Fr. de piše o jugosl. umetnosti zastopani na mednarodni razstavi za dekorativno umetnost v L'Europe Nouvelle 27. VI. — Prevod: N. K., Francoski tisk o jugoslovenski umetnosti. Slov. Narod št. 146. (2. VII.).
- Miše Jerolim. Posljednja izložba Proljetnog Salona. (Šumanović, Becić, Kršinić). Književna republika II. br. 4. str. 183—184.
- M. P., Razstava Bož. Jakca v Parizu. Jutro št. 129. (5. VI.).
- * Popović Branko. Izložba poljske grafičke umetnosti u Beogradu. Srpski književni glasnik knj. XV. št. 1. str. 60—65; št. 2. str. 144—151. — Izložba slika g. Veljka Stanojevića. Srpski književni glasnik knj. XV. br. 4. str. 506—508.
- Stele Fr., Ivan Meštrović o svojem notranjem razvoju. (Po Newyorškem „Kolu“). Dom in Svet 58. št. 1. str. 61—65. — Liturgična umetnost. (Eisenhofer: Kath. Liturgik, Braun: Liturg. Paramente in Prakt. Paramentenkunde, Baumstark: Vom geschichtl. Werden der Liturgie, Kreitmaier: Beuroner Kunst, Hamenstede: Liturgie als Erlebnis). Dom in Svet 58. št. 3. str. 128. — Iz revij. (Časopis katoličkého duhovenstva: o Plečniku, Nar. starina itd.) Čas XIX. št. 1—5. — Buličev zbornik. Čas XIX. št. 3—4. str. 185—188. — Studi bizantini. Čas XIX. šte. 3—4. str. 188—189. — Jos. Kreitmaier: Beuroner Kunst. Čas XIX. št. 5. str. 165—166.
- * Stranjić Kosta. Za čast jugoslov. kulture i umetnosti. (Povodom našega učestvovanja na medunar. izložbi u Parizu). Srpski knjiž. glasnik knj. XIV. št. 5. str. 585—589; št. 6. str. 461—464. — Izložba P. Dobrovića u Pragu. Nova Evropa XI. br. 3. str. 89—94.
- Tratnik Fr., Mednarodna razstava dekorativne umetnosti. Jutro št. 106. (7. V.).
- Vavpotič Ivan-Vidmar Josip: polemika. Vavpotič Iv., Fabrikacija umetn. kritik. Slov. Narod št. 77. (5. IV.). — Vidmar Jos., Mesto odgovora g. Vavpotiču. (Pismo). Kritika I. št. 3. str. 48. — Vavpotič Iv., G. J. Vidmarju v odgovor. Sl. Narod št. 105. (10. V.). — Vidmar Jos., O gospodu Ivanu Vavpotiču. Kritika I. šte. 4. str. 65.

- Vurnik Ivan, Mednarodna knjižna razstava v Firenzi, Dom in Svet 38, št. 4, str. 159—160.
- Vurnik Stanko, Zbornik za umet. zgodovino, Jutro št. 5, (4. L).
- Francoska grafika XIX. stoletja, Jutro št. 92, (19. IV.).
- Meštrovic v Ameriki, Jutro št. 109, (10. V.); št. 126, (2. VI.).
- Zum Neubau der St. Magdalena-Kirche in Maribor, Marburger Zeitung št. 117, (26. V.).
- Umetniki in cerkveni krogi, (Cerkev sv. Magdalene), Tabor št. 118, (27. V.).

KNJIŽEVNOST.

Dr. Lazar Mirković i arh. Žarko Tatić: **Markov manastir**, Srpski spomenici III, Narodni muzej u Beogradu, Tiskala „Grafika“ v Novem Sadu, 1925.

Tretji zvezek „Srbskih spomenikov“ sta obdelala Lazar Mirković, profesor liturgike na teološki fakulteti v Belem gradu, ki se tudi sicer bavi z arheološkimi raziskavanji (primerjaj njegovo razpravo „Srpska plaštanica monahinje Jefimije u manastiru Putni (Bukovina), Starinar, 5. ser., knjiga II), pa arhitekti Žarko Tatić, in sicer tako, da je prvi obravnaval zgodovino in slikarstvo „Markovega samostana“, drugi pa njegovo arhitekturo. Ko Mirković uvodoma opiše golo in peščeno okolico samostana, ki stoji jugovzh. od Skoplja, oddaljen 11 km v zračni črti, navede pičle zgodovinske podatke, ki so se ohranili o spomeniku. Iz nekdanjega navisa v cerkvi („siže monastir nače se zdati ljeta 6855 (= 1545) v dni blagovjernago cara Stefana i kristoljubivago kralja Vkašina svrši se v dni blagovjernago i kristoljubivago kralja Marka“), ki so ga Boigari zamazali, a se je ohranil v prepisu, je čas postanka stavbe jasen; končana je mogla biti po smrti kralja Vukašina, torej po l. 1571. Poznejša zgodovina samostana je malo znana. Ob koncu 18. stol. je bil že reven, okraden in oplenjen in je tako životaril tudi v 19. stol. L. 1886. so samostansko poslopje malo popravili, a tudi sedaj prebivata v njem samo še dva meniha.

Samostan predstavlja po opisu Žarka Tatića kompleks stavb, ki so

bile nekoč številnejše in ki jim je središče dobro ohranjena cerkev sv. Dimitrija (nazvana „Markova cerkev“ po ustanovitelju, junaku narodnih pesmi). To je centralna stavba, kateri je svodovje oprto na štiri kvadratično razpostavljene slope. Dasi je torej osnova kvadratična, je arhitektonsko poudarjena tudi vzdolžna in prečna smer, tako da vzbuja cerkev vtis grškega križa. Na vzhodni strani se zgradba zaključuje s polkrožno apsidno, nad križiščem ima kupolo z visokim tamburjem, okrog nje se razvrščajo polukupole, „stranske ladje“ so krite s koritastim svodom. Na zahodni strani prehaja cerkev v narteks, ki je le v zgornjem delu nad slopi po zidu oddeljen od ladje. Tatić je vestno, sistematično in strokovno opisal celotno zasnovno stavbe in nje posamezne člene ter tehniko in material, a skušal je podati tudi neko splošno karakteristiko te arhitekture v razmerju do ostale arhitekture tedanje dobe: „Rešenjem svoje osnove ova crkva daje potpuni izraz tjeba krstoobrazne crkve Grčke škole. Isto tako i svakim pojedinim detaljom svoje konstrukcije ostaje, u glavnom, do kraja takva. Arhitektonska koncepcija monumentalne plastike i plastike drugog stepena, želja za snažnim efektima polihromije, postignuta redjanjem opeka i kamena kao i ukrasima od opeka, odaju nam potpuno izradjenog majstora Grčko-vizantijske škole. No ipak, ima i suviše mnogo detalja koji su radjeni ne samo u duhu romanskom, već i takvih koji su čista kopija detalja s gradjevina romanskog stila. Ovo, razume se, važi ponajviše za detalje od kamena... Ipak, ne bi moralo značiti, da ih je tesao baš kakav „s mora majstor“. Na protiv, pre bi se moglo reći da ih je istesao majstor, vaspitan u grčko-vizantijskoj školi, koji je video Dečane, Studenicu ili Banjsku, ili je ranije bio gdegod u Primorju. Ovo u toliko pre, što je svugde ipak zadržan manir vizantijski, nebrižljivih no ipak elegantnih i tačnih poteza, a nije upotrebljen onaj čisto romanski, sa svojim prefinjeno pravilnim potezima i strogo akademskim rešenjima... Po tome, dakle, nećemo biti na krivom putu ako crkvu Sv. Dimitrija budemo smatrali tipskim predstavnikom, pretečom specifično Srpskog stila u kome se ogleda sukob, sinteza uticaja Istoka i Zapada, na čijim se limitima on i razvio.“

(Str. 21, 22.) Gotovo se smemo zane-
sti, da je Tatić splošni stilni značaj
stavbe pravilno presodil, in v knjigi
zbrane slike njegovo sodbo docela po-
trjujejo: cerkev je bizantinska po za-
snovi, a se v nekaterih dekorativnih
podrobnostih javlja vpliv romanske
plastike; ne zdi se pa primerno, če to
arhitektonsko tvorbo, ki po svojem
umetnostnem zmislu spada trdno v
okvir bizantinske umetnosti in jo je
sam označil kot delo grško-bizantinske
šole, skuša iz njenega kompleksa iz-
trgati in ji prisoditi „srbski stil“. To
nazivanje stvari ne osvetljuje, marveč
jo senča. Upravičeno moremo govoriti
o francoski, nemški, srbski umetnosti,
toda o francoskem ali nemškem stilu
ne moremo govoriti, če hočemo biti
jasni, kljub temu, da so vsi stili v vseh
deželah doživeli svoje lokalne varia-
cije. Stil je v umetnosti to, kar je v
mišljenju svetovni nazor, in verstu
konfesija, v gospodarskem življenju
socialni sistem; vse to doživlja lokalne
diferenciacije, a presega narodnostne
skupine. A morda misli arh. Tatić dru-
gače in ima svoje razloge za svoje
mišljenje; toda tudi če hoče naziv
ohraniti, ga bo treba bodisi časovno,
bodisi formalno ostreje opredeliti, ker
doslej ta terminus ni jasn. On sma-
tra cerkev sv. Dimitrija, stavbo iz
druge polovice 14. stoletja, za tipično
predstavnic in predhodnico srbskega
stila, ker družbi bizantinske in roman-
ske stilne elemente; VI. Petković pri-
števa k tvorbam izrazito srbskega
duha znatno starejše stavbe, v katerih
se s temi stilnimi sestavinami spajajo
navodno tudi orientalski elementi (Ma-
nastir Studenica, 27).

Cerkvene freske, katerih glavni
del tvorijo trije veliki cikli na stenah
ladij, je opisal Lazar Mirković. Naj-
nižji pas slik, začenjajoč se v apsidi
in obkrožajoč vso cerkveno notranj-
ščino, predstavlja „Božanstveno litur-
gijo“ („Veliki vhod na liturgiji“). Sred-
nji pas, izhajajoč zopet iz apsida in
vračajoč se k njej, je ilustracija pes-
ni patriarha Sergeja na Mater božjo
(iz 7. stol.) „Akatišt presvetoj Bogo-
rodici“, pesmi, ki jo je Mirković pred
malo leti sam prevel in komentiral.
Po njegovem mnenju je ta ilustracija
v Markovi cerkvi ena najstarejših
predstavnic takih ciklov. Tretji, vrh-
nji ciklus, enako razvrščen po stenah,
bi se mogel imenovati „Trpljenje in
povečanje Gospodovo“ in predstavlja
dogodke od zadnje večerje do vsta-

jenja. Slednjič obdeluje pisatelj snovi
posameznih manjših fresk v presbiteri-
ju in ladji, ki so ločene od ciklov.
Iz avtorjevega opisa je razvidno, da
ga je zanimala zlasti liturgična vse-
bina slik, a dobro poznavanje ikonog-
rafske literature, ki jo je mnogokrat
med razpravo izpričal, mu je omogo-
čilo, da je tudi ikonografsko snov te-
meljito in, reči smemo, vzorno obde-
lal, da je napačna mnenja, izrečena
tudi od znamenitih avtoritet (str. 40),
popravlil in starejše, fantastične kom-
binacije (str. 38, 72) nadomestil s pra-
vilno interpretacijo. To poglavje je pi-
sano vseskozi veščaki in solidno, me-
stoma s toplim pesniškim zanosom.
Mirković pozna in opozarja tudi na
umetnostno-zgodovinsko važnost fresk,
ki naj bi tvorile razvojni člen od bi-
zantinskega do atonskega slikarstva, a
prepušča obdelavo slik s tega vidika
umetnostni zgodovini.

„Srbski spomeniki“ so s tem svo-
jim tretjim zvezkom tretjkrat spre-
menili format, a bodo poslej gotovo
ohranili svojo sedanjo obliko, ker je
po kvaliteti papirja, tiska in repro-
dukcij povsem zadovoljiva. Delo je
zelo bogato opremljeno s fotografijami
fresk in arhitektur in z arhitekturni-
mi risbami Žarka Tatića, dočim sta
oba priložena barvna kamenotiska
manj uspeša. Izdajo je omogočil, ka-
kor u predgovoru izjavlja Vlad. Pet-
ković, fond za izdajo srbskih spome-
nikov, ki ga je ustanovil znani srbski
mecen Mihajlo Pupin.

Izidor Cankar.

Die Fresken der Sixtinischen Kapelle und Raffaels Fresken in den Stanzen und den Loggien des Vatikans beschrieben und erklärt von Ludwig Frh. v. Pastor. Mit 5 Tafeln. 1925. Herder, Freiburg i. B. Delo, kate-
terega vsebina je natančno označena
v naslovu, je ponatis iz Pastorjeve
„Geschichte der Päpste“ zv. II.—V. in
ne prinaša v umetnostno-zgodovins-
kem oziru ničesar novega, se čisto
umetnostnih problemov, ki so z opi-
sanimi slavnimi slikami v zvezi, ne
dotika, a je dobra, gladko in zabavno
pisana, še vedno, kljub obširni litera-
turi o Sixtini in Stanzah, s pridom
rabna priročna knjiga. V njej je P.
podal vsa bistvena data, kar jih je
znanih v zgodovini postanka slik, in
je snovi fresk podrobno obrazložil.
Obširneje se bavi s sikstinskim stro-
pom in s Poslednjo sodbo, s posebno
ljubeznijo pa obravnava Stanzo della

Segnatura, v kateri vidi višek renesančne umetnosti; nje freske so mu „neizčrpne kakor nebo, na katerem se vedno nove zvezde odkrivajo.“ V vprašanjih, ki se smatrajo tudi za sporna, kakor na pr. glede nagote figur na Poslednji sodbi, odločuje trezno in brez predsodkov. Knjiga, ki jo je založnik namenil letošnjim rimskim romarjem, bo ohranila svojo aktualnost tudi pozneje.

I. Cankar.

RAZSTAVE.

Klub mladih je priredil od 25. avg. do 15. sept. svojo razstavo v ljubljanskem akademskem domu. Udeležila sta se je samo Fran in Tone Kralj z manjšim številom slikarskih in plastičnih del. Ob priliki razstave je izšla ilustrovana monografija o umetnosti bratov Kraljev z uvodom F. Steleta.

Razstavo portretnega slikarstva na Slovenskem od 16. stol. do danes je slavnostno otvorila Narodna galerija 29. avg. v Jakopičevem paviljonu. Prireditelji, ki je s svojimi 320 deli zbudila vsestransko zanimanje, je bila zaključena 15. oktobra. Podrobno poročilo objavi ZUZ v prihodnem zvezku.

Poljska moderna grafika bo novembra razstavljen v Jakopičevem paviljonu. Kolekcija, ki je na potu po vseh kulturnih centrih jugovzhodne Evrope, obsega okoli 260 listov pomembnejših poljskih sodobnih grafikov.

Razstavo arhitekture in kiparstva sta otvorila 18. oktobra ing. arh. Dragotin Fatur in kipar Tine Kos v Jakopičevem paviljonu.

F. M.

RAZNO.

Slike v nekdanji kartuziji Bistri. Ko se je kartuzija Bistra 29. januarja 1782 razpustila, se je o njenem premoženju sestavil inventar, ki ga je priobčil Anton Jellouschek (MHK 1854, 19). V tem inventarju se je vrednost knjig, ki so se nahajale deloma v samostanski knjižnici, deloma pa v stanovanju samostanskega predstojnika, prelata o. Brunona Ortnerja, skupaj 594 del, ocenila na 323 gl. Slike so ocenjene s hišno opravo vred v eni postavki na 623 gl. 58 kr.

Podrobni inventar knjig in slik, sestavljen istega leta, se nahaja med rokopisi državne licejske knjižnice v Ljubljani. Obsega sledeče dele: a) Nota librorum Cartusianorum Bibliothecae

Academiae Labacensis (!) incorporatorum 1782; b) Nota librorum Cartusianorum vendendorum; c) Nota de Libri e quadri richiamati per ordine Sovrano dal fu Prelato de' Cartusiani. Ta nota našteje najprej 33 del, urejenih po formatih, nato pa sledi sledeči opis slik, ki so gotovo visele v prelatovih sobah:

Quadri.

1. Un quadro di Caccia, rappresentando un Gallo selvaggio morto con un Cane di Caccia che lo guarda come se cercasse in esso ancor la vita (di buona mano, 2 piedi di altezza, 3 di Larghezza).

2. Uno Schizzo d'una Vergine in ginocchioni con un angelo decanto (Ben dipinto, 2½ p. d'Alt., 1 p. e 4 onz. di largh.).

3. Busto d'un Uomo d'incirca 40 anni che sembra essere un ritratto. E di ottimo penello, in Cornice. (1 p. 4 o. d'Alt., 1 p. di Largh.).

4. Il ritratto del difonto Prelato di Freudenthal di buon pinello.

5. e 6. Due piccoli quadri d'un p. d'alt. ed 8 onzie di Largh. in cornice con Vetri avanti rappresentando uno S. Brunone, L'altro S. Bernardo di buonissima mano.

7. 8. 9. Tre Schizzi di teste d'Uomini vecchj, uno dei 3. più finito che gl'altri. Il minimo de' 5. è danneggiato.

10. Una Vergine piangente in Cornice un poco più grande che No 5. e 6. ben dipinta ma non affatto finita.

11. Un quadro di frutti di buona mano. 2½ p. d'alt., 1¼ di larghezza.

12. Una Donna sedente che pinge e è nell'atto di principiare un quadro. 1¼ p. d'alt., 1 p. 1 onz. di largh. di buona mano.

13. 14. Due ritratti d'un Villano e d'una Villana di cattivo penello.

I. A. G.

Dr. Vojeslav Molè, izredni profesor ljubljanske univerze, je bil pozvan za šolsko leto 1925/26 na novo ustanovljeni Slovanski institut v Krakovu, kjer predava umetnostno zgodovino slovanskih narodov bizantinskega kulturnega kroga. 7. oktobra je imel nastopno predavanje o „Temeljnih in zgodovinskem pomenu bizantinske umetnosti“. Ker ga je novi poklic za dalj časa odtegnil poslom v domovini, bo nadaljeval članek „Zapadni Balkan v razvoju umetnosti srednjega veka“ (ZUZ 1925, str. 30 nsl.) v enem prihodnjih zvezkov.

LJUBLJANSKA KREDITNA BANKA

LJUBLJANA

Ustanovljena leta 1900

Dunajska cesta
(v lastni palači)

Delniška glavnica in rezervni zakladi okrog

Din 60,000.000.—

Se priporoča za vse v bančno stroko spadajoče posle

PODRUŽNICE:

Brežice, Celje, Črnomelj, Gorica,
Kranj, Maribor, Metković, Novi
Sad, Ptuj, Split, Sarajevo, Trst

Čekovni račun št. 10.509 / Brzjavni naslov: Banka Ljubljana

ZDRUŽENE PAPIRNICE

Vevče, Goričane in

Medvode d. d.

LJUBLJANA, DUNAJSKA CESTA 1b

**PRIPOROČAJO SVOJE VSAKOVRSNE
PAPIRJE**

KOMERCIJALNA IN TEHNIČNA CENTRALA:

Papirnica Vevče, p. D. M. v Polju

Telefon: 167 Ljubljana

Mestna hranilnica ljubljska (Gradska štedionica) v Ljubljani

Stanje vložnega denarja
preko 150 milijonov dinarjev ali 600 milijonov kron

Sprejema vloge
na hranilne knjižice in tekoči račun proti najugod-
nejšemu obrestovanju

Zlasti plačuje
za vloge proti dogovorjeni odpovedi v tekočem
računu najvišje mogoče obresti

Jamstvo
za vse vloge in obresti, tudi tekočega računa, je
večje kakor kjerkoli drugod, ker jamči za nje
poleg lastnega hranilničnega premoženja še

mesto Ljubljana

z vsem premoženjem in davčno močjo. Ravno radi
tega nalagajo pri njej tudi SODIŠČA denar mla-
doletnih, ŽUPNI URADI cerkveni in OBČINE
občinski denar

Naši rojaki v Ameriki nalagajo svoje prihranke
največ v naši hranilnici, ker je

denar popolnoma varen

I. C. MAYER

LJUBLJANA

Ustanovljeno leta 1854

MANUFAKTURA

EN GROS

EN DETAIL

Slovenska banka

Centrala: LJUBLJANA, Stritarjeva ul. (v lastni palači)

Deln. glavnica Din 7,500.000

Rezerve Din 1,500.000

Podružnici: Ljutomer in Dolnja Lendava

Afilijacija: Slavenska banka d. d., Zagreb

Izvršuje vse bančne posle / Obrestuje vloge
na vložne knjižice po najvišji obrestni meri

SLAVENSKA BANKA D. D.

PODRUŽNICA: LJUBLJANA
CENTRALA: ZAGREB

Vplačana delniška glavnica in
rezerve preko 120.000.000 Din

PODRUŽNICE: BEOGRAD / BJELOVAR / BROD NA
SAVI / CELJE / DUBROVNIK / GORNJA RADGONA /
KRANJ / MARIBOR / MURSKA SOBOTA / NOVI SAD /
OSIJEK / SARAJEVO / SOMBOR / SUŠAK / ŠABAC / ŠI-
BENIK / VRŠAC / WIEN

EKSPozITURE: ROG. SLATINA (sezonska) / JESENICE

AFILIJACIJI: SLOVENSKA BANKA, LJUBLJANA / JU-
GOSLOVENSKA INDUSTRI. BANKA, D. D., SPLIT

LASTNE AGENCIJE V JUŽNI AMERIKI: BUENOS AIRES /
ROSARIO DE SANTA FE

V SEVERNI AMERIKI: V VSEH VEČJIH MESTIH DI-
REKTNE BANČNE ZVEZE

**Posreduje vse bančne in trgovske posle z
inozemstvom, posebno z Italijo in Avstrijo**

Olajšuje posle eksporterjem in importerjem s tem, da jim
eskomptira menice v lirah kakor tudi v drugih inozemskih
valutah

Otvorja akreditive, izstavlja garantna pisma ter izvršuje
vse bančne posle najkulantneje

Vloge na knjižice in v tekočem računu obrestuje najpovoljnejše.

Zabavne in znanstvene knjige vseh jezikov /
Šolske knjige / Vse pisarniške potrebščine

NOVA ZALOŽBA

LJUBLJANA

KONGRESNI TRG ŠTEV. 19

Posebna stroka:

Umetnostno slovstvo in umetniške izdaje

UMETNIŠKI ZAVOD

ZA KNJIGOTISK / KAMENOTISK
LITOGRAFIJO IN OFFSETTISK

J. BLASNIKA NASL.

IZVRŠITEV VSEH V TISKARSKO
STROKO SPADAJOČIH TISKOVIN

LJUBLJANA/BREG 12

TRGOVSKA BANKA

D. D.

LJUBLJANA, Dunajska cesta (v lastni stavbi)

Telefoni: 139, 146, 458

Brzjavni: Trgovska

Kapital in rezerve Din 18,500.000.—

Podružnice:

Maribor, Novomesto, Rakek, Slovenj-
gradec, Slovenska Bistrica in Konjice

Ekspozitura:

Meža-Dravograd

Sprejema denarne vloge

na hranilne knjižice in tekoči račun in jih obrestuje najugodneje

Kupuje in prodaja

vrednostne papirje, valute, devize, čeke itd.

Eskontira in vnovčuje

menice, devize, kupone

Izvršuje

izplačila na vsa tu- in inozemska tržišča

Daje predujme

na vrednostne papirje in blago

Posreduje

pri borznih naročilih vestno in kulantno

Izdaja

uverjenja in akreditive

Finansira

industrijalna, trgovska in obrtna podjetja

KREDITNI ZAVOD

ZA

TRGOVINO IN INDUSTRIJO

LJUBLJANA

Prešernova ulica št. 50

(v lastnem poslopiju)

**Obrestovanje vlog / Nakup in prodaja vsakovrstnih vrednostnih papirjev, deviz in valut / Borzna naročila / Predujmi in krediti vsake vrste / Eskompt in inkaso menic in kuponov / Nakazila v tu- in inozemstvo / Safe - deposits
itd. itd.**

**Brzozjavni naslov: KREDIT, Ljubljana
Telefon št. 40, 457, 548**

**NARODNA GALERIJA
V LJUBLJANI**

**Slovenska moderna umetnost I.
SLIKARSTVO**

27 reprodukcij z uvodom Izidorja Cankarja
Broš. 35 din. / vez. 43 din. / bogato vez. 65 din.

Dr. Josip Mal

**Zgodovina umetnosti pri Slovencih
Hrvatih in Srbih**

Knjižnica Narodne galerije I.

42 strani teksta, 69 reprodukcij na finem papirju / broš.
52 din. / vez. 60 din.

**Člani Narodne galerije dobe
publikacije za znatno znižane cene**

ODGOVORNI UREDNIK:

Dr. Izidor Cankar, univ. profesor v Ljubljani.

ZA IZDAJATELJA ODGOVOREN:

Msgr. Viktor Steska v Ljubljani.

Tisk J. Blasnika nasl. v Ljubljani.

Odgovoren Mihael Rožanec.